

MİR'AT AL' MEMALİK

Yazarı: **Seydi Ali Reis**

(www.sinop.gov.tr'den)

Aslen **Sinoplu** olan **Seydi Ali Reis**, büyük bir Türk amirali, coğrafya ve matematik bilginidir.

Barboros'un yanında yetişmiş, Preveze'de Osmanlı donanmasının sol kanadını komuta etmiştir. Sonra Murat Reis'in yerine "Hint Kaptanı", yani Hint Okyanusu, Umman Denizi, Kızıldeniz ve Basra Körfezi'ne memur amiral oldu. Bu amiralliğin merkezi Süveyş limanıydı.

Seydi Ali Reis 1554'te, Maskat açıklarında Hint yolunu Türk gemilerine kapamak isteyen 34 parçalık Portekiz donanmasını dağıttı, Hindistan'a ayak bastı, leventleriyle birlikte Delhi'ye gitti. Orada Timuroğlu imparatoru Hümayun Şah'ın veziri oldu. Hümayun Şah'ın bir kazada ansızın ölmesi üzerine Delhi'den ayrıldı. Afganistan, İran yolu ile, 1557'de İstanbul'a döndü. Böylece bu gezisi üç yıl sürmüştür. Kanuni, bahriye sancakbeyi (tümamiral) rütbesinde bulunan Seydi Ali Reis'e armağanlar verdikten sonra emekliye ayırdı.

Seydi Ali Reis'in "Seydi" takma adı ile yazılmış Türkçe güzel şiirleri vardır; bunlarda epik-lirik hava bulunur. Denizciliğinin yanında coğrafya ve matematik bilgini olarak da ünlüdür. XVI . yüzyılda bu konularda yetişen dünyadaki en ünlü birkaç bilim adamından biridir. "Muhit" adlı eserinde zamanındaki matematik, astronomi, coğrafya, denizcilik konularını en kusursuz şekilde ele almıştır. "Mir'at-ül Memalik" (Ülkelerin Aynası) adlı seyahatnamesi de coğrafya ve tarih bakımından son derece değerlidir. Her iki eser de başlıca batı dillerine çevrilmiştir.

SEYDİ ALİ REİS'İN ESERLERİ

MİRAT'I KAINAT : Güneşin hareketinden, yıldızların uzaklığından; kıblenin ve öğle vaktinin tayininden, nehirlerin genişliğinin tespitinden ve rub'u meceyyibden bahseden bir eserdir.

HULASET'EL- HAY'A : Halep' te bulunurken hey'et ve matematik dersleri alan Seydi Ali Reis, Ali Kuşçu'nun Fethiye isimli eserini tercüme etmiş ancak bununla yetinmeyerek Mahmud b. Omar al Çağmini'den ve Kadızade-i Rûmî Musa Paşa'nın eserlerinden de faydalanarak tercümesine bir çok ilaveler yapmıştır.

KİTAB AL-MUHİT Fİ İLM'AL-EFLAK VA'L ABHUR : Seydi Ali Reis kısaca Muhit adı ile tanınmış olan meşhur eserini 1554'te Haydarabad'da bulunurken kaleme almıştır. Geçirdiği tecrübelerden sonra kaptanlara ve gemicilere kılavuz olmadan Hint denizlerinde kolaylıkla dolaşım imkanını verecek bir kitap hazırlamak isteyen Seydi Ali Reis bu eserinde; yer tayini, zaman hesabı, takvimler, pusula taksimatı, denizcilikte önemli bazı yıldızlar ve yıldız grupları; meşhur limanlar, Hindistan'ın rüzgar- altı ve rüzgar-üstü sahilleri ile Hint denizindeki adalar, rüzgarlar, tayfunlar, sefer yolları hakkında mühim bilgi ihtiva etmekte; kitabın dördüncü bölümünde Yeni Dünya (Amerika) ya ait bir bölüm de bulunmaktadır. Katip Çelebi, Cihannüma' sında Seylan, Cava, Sumatra ve diğer adalar hakkında verdiği bilgiyi aynen Muhit' ten nakletmiştir.

MİR'AT AL' MEMALİK : Seydi Ali Reis'in Hindistan'dan Bağdad'a dönüşünde yol arkadaşlarının, görülen şehirleri, karşılaşılan değişik ve ilginç olayları, ziyaret edilen türbeleri ve çekilen zorlukları anlatan bir kitap yazmasını istemeleri üzerine kaleme almaya başladığı bu eseri 1557' de İstanbul'da tamamlamıştır. Süveyş kaptanlığına tayininden sonra yaşadıklarının bir hikayesi olan bu eserde Seydi Ali Reis, geçtiği memleketler, tanıştığı hükümdarlar ve şahit olduğu olaylar hakkında bilgi vermektedir. Aynı zamanda şair olan Seydi Ali Reis' in Mir'at al-Memalik' te şiirlerinden örnekler mevcuttur.

MİR'AT-ÜL MEMALİK (ÜLKELERİN AYNASI) DESTANINA GİRİŞ

Yine deryayı mihnet eyledi cûş

Mevc-i gam başdan aşup etdi huruş

Dehr idüp aşikâre kînesini

Garka kasd etti ten sefinesini (5)

Padişah-ı Alem-penah Hazretleri 1553 senesi Ramazanın ortalarında büyük ve muazzam bir ordu ile Doğu seferine çıktılar, kışlamak için Halep istikametine yöneldiler. Bu acize de Sefer-i Humayun'da hizmet görevi verilmişti. Padişahımızla mübarek Ramazan bayramını Yenişehir'de (Bursa) geçirdik. Oradan Seydi Gazi'ye geçip türbeyi ziyaret ettik. Halep'e vardık. Hz. Davud, Zekeriyya ve Belkiya peygamberler ile ashabdan Sa'd Ensari; Sa'id Ensari ve diğer salihlerin kabirlerini ziyaret ettik. Mübarek Kurban bayramını orada geçirdik.

Önceden Mısır kaptanı Piri Bey (Piri Reis), Süveyş iskelesinden otuz kadarbaştarda; kalite ve kalyon ile Kızıldeniz yoluyla Cidde'ye uğrar. Oradan Yemen'e varır ve Bab'ul Mendep boğazından çıkar.

Aden önünde Şıhr ve Zafar yoluyla Re's-ul Hud'u geçer. Yolda fazla sis ve bulut olduğundan gemiler birbirinden ayrı düşer. Şıhr yakınında bir kısmı parçalanır. Bir kısmı kurtulur. Umman'ın güneyindeki Maskat kalesini fetheder. Basra limanına gelince düşmanın donanmasının geldiğini haber alırlar.

Maskat kalesinden esir alınan düşman kaptanı da:

"- Donanmanın gelmesi muhakkaktır. Burada durmayın yoksa çıkamazsınız!" deyince donanmanın hepsini çıkarmaya muktedir olamayıp, kendisine ait üç parça kadirga ile düşman gelmeden evvel limandan çıkar. Bir kadığa da Bahreyn yakınında parçalanır. Piri Reis Mısıra varır. Diğer gemiler Basra'da kalır.

Kubad Paşa , Mısır sancak beylerinden Ali Bey'e kaptanlığı teklif eder. Fakat o razı olmayınca karadan Mısır'a geçer. Gemileri bozulur. Bu durum İstanbul'da duyulunca kaptanlık, Basra şehrinde Katiyf sancağından azledilen Murad Bey'e verilir. Onbeş kadirga ve iki barça ile Murad Bey, Mısır'a gitmek ümidiyle Basra'dan ayrılır. Hürmüz önlerine geldikleri zaman düşman donanması ile karşılaşırlar. Büyük bir savaş olur. Süleyman Reis, Recep Reis ve bir çok asker

şehit olur. Tekrar Basra'ya kalan gemilerin yanına gidip, memlekete dönmeye imkan olmadığı padişaha arz edilince kaptanlık görevi bu aciz kula (Seydi Ali Reis) verildi.

Deniz ilmini hakkı ile bilen bir adam olmam nedeni ile 960 H. (1552 M.) Zilhicce'sinin sonlarında Mısır kaptanlığı hizmeti bu fakire hediye edilip, Basra limanında bulunan gemilerin tekrar Mısır tarafına getirilmesi emredildi. Bu ferman üzerine 961 H. (1553 M.) Muharrem' inin birinci günü Halep'den Basra'ya doğru yola çıkıp, Birecik önünden Fırat köprüsü ile geçilip Urfa'ya varıldı. Nusaybin'den Musul'a geçildi, Bağdat'a yönelindi. Şehr-i Aşık ve Ma'şuk'dan Harbi kasabası ve Semike kasrı yolu ile Bağdat'a varıldı. Burada gemilere girilerek Basra'ya doğru yola çıkıldı.

Yolda Medayin şehri seyredilip, Kisra'nın takı ve şah-ı Zenan'ın kasrı temaşa olunduktan sonra Selman-ı Farişi de ziyaret edildi. Ammare boğazı geçilip, Vasıt yolu ile Zekiye'ye varıldı. Içıl kalesi ile Mezraa kalesi önünde Sadr-ı Süveybe kalesine varıldı. Daha sonra Basra nehrine gelinip Safer ayının sonunda şehre girildi.

BASRA VİLAYETİNDEKİ DURUMU BEYAN EDER

Ertesi gün Mustafa Paşa ile konuştuk. Elimizde olan Ferman-ı Şerifleri görünce, mevcut olan onbeş parça kadirgayı teslim etti. Tamire muhtaç yerler gözden geçirilip kalafatlandı. Hürmüz ganimetlerinden yararlanarak her gemiye su ihtiyacını karşılamak için, yeter derecede kıntas işlettik. Mustafa Paşa Hazretleriyle anlaşıp o kal'ayı Hüveyz fethine gösterişli tayfalarla gitti. Bu acîzi de beş kadirga ile Alyancoğlu tarafından şehre bir zarar gelmesin diye Cezayir'e gönderdi. Gemilerde olan Mısır askeri Mustafa Paşa ile beraber gitti. Kale fethedilemedi. Yüzden fazla tüfekçi askerim şehit oldu.

Mevsim sonu yaklaşınca Paşa Hazretleri denizcilikte mahir Şerif diye bir şahsı, bir fırkata ile inceden inceye araştırma yapması için Hürmüz tarafına gönderdi. Dört parça düşman gemisinden başka gemi olmadığını, oraların da mevsim itibariyle her zamanki gemiler olduğunu bildirince gemilere binip Mısır'a doğru yola çıktık. (1 Şaban 961/ 2 Temmuz 1554)

HÜRMÜZ DENİZİNDE MEYDANA GELEN OLAYLARI ANLATIR

Bu senenin Şabanın birinci günü, Basra limanından yola çıktık. Paşa Hazretleri yukarıda ismi geçen Şerif'i yol arkadaşı olması için, Fırkası ile Hürmüz'e varınca bize gönderdi. Şattul-Arab'dan Mahzeri yolu ile Abâdan ve Hızır Aleyhisselam' ın makamını ziyaret ettikten sonra Hürmüz denizine açıldık. Dospol ve Şuster kıyılarından Cezire-i Muhtereme yani Harek'e geldik. Şiraz'ın limanlarından olan Rışher'e vardık. Fars topraklarını, yani, Şiraz'ın etrafını gezdik. Arabistan'ın güneyinde, Hıcr, yani, Lahsa yakınındaki Katif şehrine vardık. Bir kılavuz bulup haber sorduk. Düşmandan bir haber alamadık. Buradan Bahreyn'e geçtik. Oranın hakimi olan Reis Murad ile görüştük. Ondan da düşmandan haber sorduk. O da denizde düşman yoktur dedi. Hürmüz Denizi'nin bir çok adalarına uğradık ama düşmana ait hiçbir bilgi alamadık.

Hürmüz'ü geçince, Basra'dan yol arkadaşı olan Şerif' i, Mustafa Paşa Hazretlerini, "Hürmüz geçildi." diye bir mektupla gönderdik.

Cilgar ve Cadı sahillерinden Kimzar ve Lime adıyla bilinen kasabayı geçtik. Horfekan şehri yakınlarına geldiğimiz zaman, yolculuğumuzun kırkinci, mübarek Ramazan'ın da onuncu günü, ikinci zamanıydı (10 Ramazan/ 9 Ağustos). Ansızın, yirmibeş Portekiz

gemisiyle karşılaştık. Üzerimize doğru geldiler. Hemen demir alıp, silahlarımızı hazırladık. Hazırlıklar tamamlanınca, savaşa başladık. Öyle bir top ve tüfek savaşı oldu ki dille anlatılamaz. Sonunda Allah'ın yardımı ile Portekizlilerin bir kalyonu topla vurulup kendisini Fekkulerdad adasına baştankara etti, fakat, kurtulamadı. Yatsı zamanına kadar şiddetle çarpıştık. En sonunda düşman kaptanın ümidi kırılıp korktu ve gemilerine savaş kes işareti verdi.

Saadetlû padişah efendimizin emrindeki kullar olarak, Allah'ın yardımıyla, düşmanı yendik. Gece deniz süt limandı. Aniden şiddetli bir fırtına çıktı. Kıyı yakın olduğu için sabaha kadar hafiften yol aldık. Ertesi gün Horfegan'a vardık. Umman'dan, Amman kasabasına geldik. Böylece onyedinci gün tekrar denizde yolculuk yaptık. Mübarek Ramazan'ın yirmialtıncı günü-ki Kadir Gecesi-ydi- Maskat kalesi ve Kalahan önlerine geldik (25 Ağustos).

Sabahleyin, aniden, limandan, askerle dolu otuzdört gemi üzerimize hücum ettiler. Biz kıyıda onların gelmesini bekledik. Şiddetli top, tüfek ve kılıç mücadelesi yapıldı öyle bir savaş oldu ki anlatılamaz. Bir kadirgamızı yaktılar. İki tarafın askeri de kuvvetten kesildi. Zaruri olarak demir atıldı. Bu halde yine savaş devam etti. Denize sandallar indirilip batan kadirgaların reislerinden Alemşah reis, Kara Mustafa, Kalafat memi, gönüllü kumandan Dürzî Mustafa Bey ve diğer Mısırlı asker aletçilerden iki yüz kadar insan toplandı.

Allah şahidimdir ki, merhum Hayrettin Paşa ile beraber bulundum. Andrea Doria ve Cend Dal'la

yapılan savaşlarda böyle bir gemi savaşı olmamıştır.

Arap topraklarından ayrılıp, Kirman vilayetinden Jask topraklarına vardık. Buranın kıyılarında bir liman yoktu, uygun bir yere demir atıp bir iki gün öylece yürüdük. Sonra, Mekran vilayetinden Kiçi Mekran'a vardık.

Gvadar isimli iskeleye vardık. Oranın halkı Bulucistanlı idi. Padişahları, Melik Dinar oğlu Melik Celâlü'd-Din'di. Gvadar hakimi gemiye gelerek Saadetlû padişah efendimize bağlılıklarını bildirdi.

HİNT OKYANUSUNDA MEYDANA GELEN OLAYLARI BİLDİRİR

Rüzgardan biraz aman alınca, Allah'ın yardımına sığınarak, Hint okyanusuna açıldık ve Yemen tarafına doğrulduk. Tahminen Re's-ul Hat'ı geçmiş, Zafer ve Şihr kıyıları yakınlarına gelmiştik ki, gün batısından, fil tufanı adıyla meşhur bir fırtına koptu. Rüzgar hiç göz açtırmıyordu. Gemilerde olan ağırlıkların hepsini denize döktük. Bu fırtına on gün kadar sürdü. Denizde, iki kadirge uzunluğunda; hattâ daha büyük balıklar gördük. Kılavuzlar: Dokunmaz; korkmayın dediler.

Med-cezir olayı meydana geldi. Bulduğumuz yerde med olayı daha fazla olduğundan Çekid körfezi yakınlarına düştük. Karaya yakın olduğumuza işaret olmak üzere deniz atları, kocaman yılanlar, harman büyüklüğünde kaplumbağalar ve rişte-i bahr gördük.

Denizin rengi beyazlaşmaya başladı. Bu bir girdabın meydana geleceğine işarettir. Denizdeki bu durum iki yerde meydana gelir birisi Habeşistan sahillerinde Guardaful ve diğeri de Sind yakınlarında Çekid körfezidir. Bunlara tutulanların kurtulma imkanı olmadığı deniz kitaplarında yazılıdır. Hemen bulduğumuz yerin derinliğini ölçtük, orta yelkenleri bağlayıp sereni yisa ettik ve devriye koyduk. Sonunda Hakk'ın yardımıyla cezir zamanı geldi. Rüzgar da ters esmeye başladı. Yani hafiften çapazlama hatta pupa-pruva esmeye başladı.

Yelkenleri takıp Formiyan ve Mangalur'un önünden geçtik. Diu'ya vardık. Diu düşman elindeydi, oraya gitmeye çekindik. O gün yelken açmadık, serdümen ile yol aldık. Gittikçe rüzgar hızını arttırdı. Gemilerin dümenleri zaptedilemeyecek hal aldı. Deniz gemilerin üzerindeki ağaçları alıp

gitti.

Velhasıl o gün bir kıyamet günü idi. Sonunda Hindistan'ın Gücerat eyaletine vardık. Fakat bulunduğumuz yerin neresi olduğunu bilmiyorduk.

Ansızın kılavuzlar: "Dikkat edin! Önümüzde girdapvârî çatlak." var diye bağırınca demirleri funda ettik. Fakat gemiyi harpuşte muhkem çiğneyip batırmalı eyledik. Sonunda demirlerin biri küpe, biri de paçoş dibinden kırıldı. Tekrar iki demiri sağlamca döşeyip bağladık. Böylece fırtınadan kurtulduk. Fakat kılavuzlar, "Burası Diu ile Daman arasındır, gemi batsa hiç kimsenin kurtulma ümidi yoktur. Hemen yelkenleri açıp, düşmanın yakınında bir yere varmak gerekir." deyince, bulunduğumuz yerin git-gelini, yani akıntısını hesap ettim. Haritadan pusulaya bakarak yerimizi buldum. Kıyıya yakın olup olmadığımızı hesapladım. Gemilerin sularına baktım. Hemen hemen döşemeler sularla örtülmüştü. Suları boşaltmaya başladık. İkinci zamanı hava biraz açıldı. Hindistan'ın Gücerat eyaletinin Daman isimli vilayeti önündeydik. Kıyıda uzaklığımız iki mil kadardı. Bütün gemiler oradaydı. Beş gün beş gece kasırga ve yağmuru demir üzerinde geçirdik. Çünkü, mevsim, Hindistan'ın yağmur mevsimi idi. Gece gündüz elimizden pusula ve saat düşmedi. Herkes şaşkınlık içinde, sıkıntıya batmış olarak, dünyadan ümidini kesti.

GÜCERAT'TAKİ DURUMU BEYAN EDER

Hazret'i Allah'ın inayeti ile, beş gün sonra rüzgar hızını kesti, ortalık süt liman oldu. Parçalanmış gemilerin top ve diğer kısımlarını Gücerat padişahı Sultan Ahmed'in amirlerinden Daman hakimi Melik Esed'e emanet bıraktık. Orada, Kalküta'dan gelmiş olan birkaç savaş gemisi vardı. Kotuvalları gemiye gelerek, Kalküta padişahı Samirî'nin, saadetlû padişah hazretlerine bağlılık ve hürmetlerini bildirdi.

Şehrin valisi Melik Esed bu acize haber göndererek, düşman donanmasının gelmek üzere olduğunu, tedbirli olmamızı, Kal'ayı Surat'a varmaya çalışmamızı bildirdi. Haberin gemilerdeki tayfa arasında yayılması üzerine, bazıları orada kalıp Melik Esed'e tabi oldu. Bazıları da sandallara atladılar ve Yetim Surat'a gitmeye karar verdiler. Bu acize (Seydî Ali Reis) uyan bir miktar gemici ile elbirliği edip çalışarak, her gemiye kılavuz aldık, Sırat isimli limana doğru yola çıktık. Denize açılıp yelken-kürek giderken Sultan Ahmed'in vezir-i azamı İmad-ül-Melik'den bir gurab ile Surat beyi Ağa Hamza geldiler. Mektup getirip düşmanın toplantısı olduğunu, Daman'ın açık bir yer olduğunu, tedbirli olmamız gerektiğini bildirdiler. Kal'ayı Surat'a geldiğimizde oranın tehlikede olduğunu haber verdiler. Beş gün Horkari'de suların çekildiği zaman yol aldık, suların kabardığı zaman demir attık. Her türlü zorlukla ve çile çekerek, Basra limanından

Gücerat'a Kal'ayı Surat'a üç ayda vardık. Oradaki müslüman halk bizim gelişimize sevindiler. " Umudumuz Gücerat vilayeti Osmanlı ülkesine katılsın ve Hint limanları düşmanın elinden alınmaya çalışılsın." dediler.

Meğer Gürecat padişahı Sultan Bahadır, akrabasından 12 yaşında Sultan Ahmed'i padişah yapmıştı. Nasrul-Melik isimli büyük bir han onun padişahlığını kabul etmedi. Çetr kaldırıp, padişahlık iddia eder. Adamlarıyla Buruç kalesini alır. Sultan Ahmed de, ordusuyla Buruç üzerine yürür. Harp başlamak üzere iken bizim geldiğimizi işitirler. Tüfekçi ve diğer askerlerden iki yüz kadar arkadaşımızı alarak Buruç üzerine yürüdüler. Düşmanın beş kaptanı, yedi büyük kalyo ve seksen grap ile geldi. Bizim burada bulunduğumuzdan haberdar olunca, bizimle savaşa başladı. Siperler yaptık iki ay kadar gece gündüz harbe hazır olduk. Bu acizin ortadan kaldırılması için Nasır-ül Melik, düşmanlarla ittifak edip bazı fedailere birlik akçe vererek gece çadırlarımıza gönderdiler. İkinci defa yemekte zehirlemek yoluna gittiler. Bu sefer de Surat kalesinde Kutuval bulunan Hüseyin Ağa, beni tertipten haberdar etti.

Sultn Ahmed Buruç kalesini fethedip Hüdavent Han ve Cihangir Han'ı bir miktar fil ve askerle Surat'a gönderdi. Kendisi de Ahmedabad'a doğru yürüdü. Ahmedabad'da da Sultan Ahmed isimli bir genç, çetr kaldırıp, padişah olmuş ve tahta geçmişti.

Sultan Ahmed oraya varınca, ona karşı çıktı, savaş başladı. Kendisi yarlandı, hanlarından Hasan Han da düşünce savaş bitti ve oradan kaçtı. Önceden padişah olan Sultan Ahmed tahta geçti. Nasır-ül Melik kederinden ölünce, Gücerat'da hava düzeldi.

Kafir bu durumu öğrenince, Hüdavend Han'a elçi gönderip: "Bizim sizinle işimiz yoktur. Bizim işimiz Mısır kaptanı iledir." diye bu acizi onlardan istedi. Teklif kabul edilmedi. Yanımdaki askerler elçiyi öldürmek istediler. Fakat ben mani oldum ve onlara: "Kendimize gelelim, burası padişah memleketidir. Sonunu bekleyelim." dedim.

Bu acizin (Seydi Ali Reis) gemisinden bir kafir aletçi kaçıp elçinin gemisine girmiş ve bizim için: "Bayram ertesi gitmeleri lazım. Bunları teslim almak benim vaadim olsun demiş." Bunu haber alan askerler, kafirin gemisini basıp bu adamı yakaladılar. İdam ettiler. Elçi bu vaziyeti görünce korktu.

Bu şehirde Tanrı ağacı diye bilinen hurma nevinden bir ağaç vardır. Bunun her budağına bir su testisi asarlar. Budağın ucunu kesip testinin içine sokarlar. Buradan kan renginde su akar. Bu su, güneşin hararetiyle az zamanda şaraba döner. Her ağacın altında bir meyhane vardır. Halk devamlı orada yiyip içer.

Askerlerden bazı tıynetü bozuk olanlar orada içip birbirleriyle serdarlarını öldürmeye sözleşirler. Çerakese Serdarı Hüseyin Ağa'nın üzerine hücum ederler. Bazı arkadaşları karşı koyup menetmek isteyince, iki yiğidi yaralar ve Hacı Memi isimli işe yarar bir yiğidi öldürürler.

Askerler bana doğru gelerek: "Bu haramzadenin hakkından gel!" dediler. Ben de: "Bu yer diğer padişahındır, burada bizim hükmümüz geçmez. İnşallah, sabah sahiplerine haber verilir." deyince, "Padişahımızın hükmü her yerde geçerlidir. Serdarımızsın, Şer'i hükmü ne ise sen haber ver, biz hakkından geliriz." dediler. Ben de kelamı Mecid'de, "Cana can, göze göz, buruna burun, dişe diş ve yaralar birbirine kıyastır." diye buyurulmaktadır. Buna göre onun hemen öldürülmesi gerekir deyince, hemen onu da öldürdüler.

Kafir hemen hadiseyi işitip birçok ibretler aldı. Elçi hemen o anda araba tutup, Sultan Ahmed'in gittiği yöne doğru gitti. Hüdavend Han, askere, Adil Han'da Buruc'da olan halka ulufe dağıttı.

Yiyecek hiçbir şeyimiz kalmamıştı. Gemilerde de alet ve levazımat diye hiçbir şey yoktu. Gemiler eskimişti. Gemilerle Mısır'a gitmek imkansızdı. Gücerat vilayetinde gemicilerin çoğu kaçtı. Gemileri Surat kalesinde olan Hüdavend Han'a bayraklar ve bütün her şeyiyle, deniz yoluyla memlekete gönderilmek üzere, kefaleten bıraktım. Hüdavent Han ve Adil Han'dan borç senetlerini alarak, Mısır yeniçerileri Kethudası Mustafa Ağa, Tüfekçiler Serdarı Ali Ağa, Bölükbaşılar ve diğer işe yarar adamlardan elli kişiyle, 962 senesi Muharreminin evvelinde Ahmedabad'a doğru yola çıktık. Birkaç günde Buruc'a ve Blodra'ya daha sonra da Campanur yolu ile devam ettik.

Yollarda tuhaf ağaçlar gördük. Herbirinin tepesi semaya varan ve üzerlerinde bir kanadından diğer kanadına 14 karış büyüklüğünde her ağaçta sayısız yarasa vardı.

Bu ağaçların kökleri yüksekte toprağa iniyor ve indiği yerden tekrar bir ağaç büyüyordu. Bu ağacın ismi o yerde Tub idi. Bu ağaçların herbirinin gölgesinde binlerce adam gölgelenebilirdi. Yollarında zakkumlar vardı.

Gücerat diyarında çok papağan vardı ve bu yerler maymunların da yetişip barındığı yerlerdi. Her gün, nerde konaklasak, binlerce maymun, etrafımızı çevirirdi.

Sözün kısası, bin türlü eza ve cefa ile, Mahmudabad'a geldik. Onbeş gün nihayetinde de Gücerat'ın başşehri Ahmedabad'a geldik. Padişah İmad'ul Melik ve Diğer Hanlarla görüştüğten sonra Sultan Ahmed'e hediyemizi sunduk. Çeşitli ihsanlarına mazhar olduk. Padişah Efendimiz Hazretlerine hürmetler edip, bu acize de bir at, bir katar deve ve harçlık ihsan ettiler.

Ahmedabad yakınındaki Cerkeş denilen yerde Şeyh Ahmed Ma'ribi'yi ziyaret ettik.

Birgün, Sultan Ahmed'in veziri azamı, İmad-ül Mülk'ün konağında düşman elçisiyle bir araya geldik. İmad-ül Mülk, elçiye: "Biz Osmanlı Padişahına muhtacız. Bizim gemilerimiz onların limanlarına gitmese, bizim halimiz eskisi gibi olur. Hem o bir İslam Padişahıdır. Onun kaptanını bizden istemeniz doğru bir şey midir?" deyince, bu acize de bir gayret gelerek; "bre Mel'un, beni bozgun donanma ile buldunuz. İnşallah'u Rahman, yakın zamanda alem'in sığınağı padişah hazretlerinin sayesinde, Hürmüz değil, Diu, belki de Kuvve dahi size kalmayacaktır." dedim. Kafir de " şimdiden sonra Hint limanlarından kuş uçmaz" diye cevap verdi. Aciz de "deniz yoluyla gitmek gerekli değildir. İnşallah, Allah nasip ederse, karadan gitmek, bana daha kolaydır" deyince, kafir konuşmadı, meclisi terketti.

Birkaç gün sonra, Sultan Ahmed, Buruc vilayetini bu acize teklif etti. Fakat kabul etmedim. "Gücerat eyaletini tamamen verseniz durmam mümkün değildir" dedim.

Bir gece rüyamda Hz.Ali (K.V.)'yi gördüm. Önümde yazılı bir kağıt parçası vardı.

- Bu Hz. Allah şefkatidir, seninle beraberdir, korkma! Eğer Hz. Allah'ın şefkati bizimle olmasa, yad vilayetlerin suları bile bizden kaçardı, dedi.

Ertesi sabah bu vak'ayı arkadaşlara anlattım. Hepsi de Allah'a şükrettiler ve hemen padişahın huzuruna çıkıp seyahat için izin istediler. Saadetlu Padişah hazretlerine hürmeten izin verdiler.

Bu şehirde olan Banyan keferesinin gayet bilginlerinden Bat ismiyle bilinen bir topluluk varmış. Tüccar ve diğer yolcuları bir şehirden öbürüne götürmekle mesul imişler. Karşılığında da az bir ücret alırlarmış. Şöyle ki: Yollarda Rajput kafiri, yani Hintlinin atlısı, gelip kervanı soyup talan etmek istese, bu Batlar hançerlerini çekip göğüslerine dayarlar ve "biz bunlara kefiliz. Kervana zarar verirsiniz, kendimizi öldürürüz" deyince, Rajput onlara hürmeten kimseye dokunmaz, oradan taarruza uğramadan sıhhat ve selametle gidilirmiş.

Kervana bir zarar gelip Batlar kendini öldürünce, batıl olan ayinlerinde Rajput çok büyük şiddet gösterir ve yapanların ölümüne sebep olurmuş. O vilayetteki Rajput beyleri, topluca, orada olan Rajputları, oğulları, kızları ve kendine tabi olanları tamamen öldürürlermiş.

Ahmedabad'daki müslümanlar da buna güvenerek bize iki bat gönderdiler. Ücreti tayin ettik ve o senenin safer ayının ortalarında, kara yolu ile, Osmanlı ülkesine doğru yola çıktık. Puten'in Piri Şeyh Nizam'ı ziyaret ettik. Orada Sir Han ve kardeşi Musa Han, askerlerini toplamış Radınpur Han'ı Bülluç Han ile harp hazırlığındaydı. Bizim gitmemize mani olmak istedi. Oraya giderseniz, onlara yardım ederseniz, birkaç gün durun, vaziyet düzelince, sıhhat ve selametle giderseniz deyince, "Yüce olan Allah'a yemin olsun ki, biz kimseye yardım etmek için gelmedik. Kendi yolumuza gideriz ve elimizde padişahımızın fermanı var," diye bin türlü yalvarıp yakarmadan sonra, itimat edip geçiş izni verdiler.

Nihayet, oradan da kurtulup, yola koyulduk. Beşinci gün Radınpur'a geldik. Mahmut Han ile görüştük. O da türlü güçlükler çıkarmasına rağmen yola devam ettik. Yolda Rajput kafirleri ile karşılaştık ve beylerinden bir yazı aldık.

Sind'e varınca, develer kiraladık ve Ahmedabad'dan bizi getiren batlara ücretlerini vererek geri çevirdik.

SİND VİLAYETİNDEKİ MACERAMIZI ANLATIR

Mübarek Rebiülevvel ayında yola çıkıp, Rajput şehirlerinden Parkin'e vardık. Kafir üzerimize hücum edince, beylerinin mektubunu gösterip, hediye verdikten sonra yolda Rajput kafirlerine karşı dikkatli olmamızı tembih ettiler. Ertesi gün yola çıktık. Birgün, sabah vakti ansızın karşıdan Rajput geliyor, diye bir gürültü koptu. Hemen develeri etrafımıza çöktürttük ve her taraftan tüfekleri çıkarttık. Kafirler tüfekleri görünce, adam gönderip vergi istediler. "Bizim yükümüz ilaç

ve boncuktur. Onun da vergisini, gönderdik, eğer yine istiyorsanız gönderelim" dedikten sonra onlarda dönüp bir tarafa çekildiler. Biz de yolumuza devam ettik.

Onbeş gün Riksan ve çölde gittikten sonra Sind sınırında Vanke şehrine vardık. Oradan da tekrar deve tutup Cuna ve Bağ Feth şehrine vardık.

Meğer Sind padişahı Hasan Mirza kırk yıl kadar Sind padişahlığı yapmış olup beş yıldan beri bir gömlekle, ata binemediği için, gemilerle Seyhun Irmağına açılmıştı. Her nereye canı isterse oraya gidiyordu.

Sind eyaletinin payitahtı olan Tutte'de sultan olan İsa Turhan Şah, Hasan Mirza'nın işe yarar adamlarını öldürdü ve Nusredabad kalesinde olan hazinesini askere dağıttı. Şah Hasan Mirza'da Bekr'den Sultan Mahmut'u karadaki askere serdar tayin ederek kendisi dörtyüz parça gemi ile denizden Mir İsa'nın üzerine geldi. Orada bizim geldiğimizi haber alınca adam gönderdi. Bizi hürmetle karşıladı ve görüşme yaptık. Ona hediye arz edince, bu acize hürmet, ikram ettiler ve adımızı gayb ordusu koydular.

Bu acize ticaret merkezi Lahor'u vermeyi teklif ettiler ama kabul etmeyip gitmek için izin isteyince onlarda kalenin fethinden sonra giderseniz deyip, padişah efendimiz hazretlerine bir mektup yazdılar. Bizi Mir İsa ile savaşa sevk ettiler.

Sind şeyhlerinden Şeyh Ab'dul Vehhab ile görüşüp hayır duasını aldık. Şeyh Mirin ve Şeyh Cemali'yi ziyaret ettik. Mir İsa ile bir ay kadar savaştık. Serkuplar yıs edilip toplar kullanıldı ve birçok insan telef oldu. Tutte bir ada olduğundan karşıdan oraya top kar etmediği için alınamadı ve sulh aktetdik. Mir İsa Hümayun padişah adına hutbe okutmak ve nakkare çalmaktan vazgeçti. Yine Şah Hasan Mirza'ya tabi oldu. Oğlu Mir Salih'i hediyelerle Şah'a gönderdi. Şah Hasan Mirza da oğluna Mir İsa'nın askere dağıttığı hazineden geriye kalanı hediye verdi.

O vilayeti Mir İsa'ya başkent yaptı. Veziri Monla Yari ile ferman, ahidname ve tuğ ile yeniden nakkare gönderdi. Mir İsa'ya tabi olup hapiste olan Argun ve Turhan'dan on kadar Mirza'nın her birine hil'at giydirip azat etti. Mir İsa'da Mirza'nın hatunu Hacı Begüm'ü hemen gönderdi.

Cemaziyel Evvel'in ilk günlerinde asker ile Sultan Mahmud karadan Mir Şah Hasan Mirza gemilerle Bekr'e yola çıktı. Hatunu gelip kavuşunca Mirza vefat etti. Sultan Mahmud, merhum Mirza'nın malını üçe ayırıp hanımına, hocası ile Mir İsa'ya gönderdi. Cenazeyi de Tutte'ye

gönderdi. Bizi kendi gemisine koyup kendisi karadan Bekr'e doğru yola çıktı.

Mirza'nın cenazesi gemi ile Tutte tarafına yönelince askerler diğer gemileri yağmalayıp kaçtılar. Tayfasız kalınca arkadaşlar tayfaların yerini aldılar. Yağmacılara karşı tüfekle karşı koyup oradan uzaklaştık. Akıntıya karşı on gün kadar yol aldık. Nasırpur'a vardık. Şehri Pajput beyleri yağmalamışlardı.

Mir İsa, adamlarıyla Sultan Mahmud'un ardından gitti. Oğlu Mir Salih gemileriyle ardından geliyoruz deyince, düşündük ve döndük. Bir araya toplanarak dua okuduk. Yine Tutte tarafına dönerek denizde Mir Salih ile buluştuk. Bir miktar hediye ile gemisine gittik. Nereye gidiyorsunuz diye sordu. Biz de "babanızı takip ediyoruz" deyince; "İsa gitti siz geriye dönün" dedi.

Gemicimiz olmadığından gidemeyeceğimizi söyleyince onbeş gemici verdi. Geriye döndük, on gün yol alınca Sind'e varıp Mir İsa ile görüşme yaptık. Merhum Mirza'nın yanında bulunan beylerde orada idiler. Sulh taraftarı olduklarını savaş rızaları olmadığını bildirdikleri zaman, Mir İsa bize saygı gösterip ikramlarda bulundu. Gitmemize izin vermedi ama devamlı ısrar edince, elinde olan yedi parça gemiyi bana teslim etti. Bir elçiyi beraber koşup gemici verdi. Saadetli padişah efendimiz hazretlerine başına gelen musibeti yazdı ve biz de yola çıktık.

Simce ve Maci'lilerle her gün çarpışarak, binbir güçlkle Siyam'a geldik. Oradan, Patrı ve Duple yolu ile Bekr kalesine vardık. Sultan Mahmud ve merhum Mirza'nın veziri Molla Yarı ile görüşme yaptık. Sultan'a bir miktar hediye sunduk ve sohbette bulunduktan sonra Sultan Mahmud'da, Hümayun padişah adına hutbe okutacağını bildirdi. Mir İsa ile de araları bulunup sulh yapıldı. Bizde Sultan'dan gitmek için izin talep ettik. Sultan bu dileğimizi kabul etti ve Saadetlü padişah efendimiz hazretlerine bir mektup yazdı.

Bir gece rüyamda validemi gördüm. "Hazreti Fatıma (R.A.)'yı düşümde gördüm. Senin sıhhatle gelmeni bana müjde kıldı" dedi. Sabahleyin yoldaşlara müjde haberine verdim ve Sultan Mahmud'a gidip vak'ayı anlatınca bize ruhsat verdi. Bir yahşi at, bir katar deve, bir hayme, sayeban ve yol harçlığı ihsan buyurdu. İki yüz elli hızlı Sind süvarisi koştu ve Hümayun Padişah'a bizi dinlemesi için bir mektup yazdı.

Mübarek Şaban'ın ortalarında yola revan olduk. Sultan Pur yolu ile beş günde Mar kalesine vardık. Ertesi gün kuyulara baktık, su bulamadık. Bazı adamlar, sam rüzgarı ve susuzluktan

Mir'at al'Memalik

Site Yönetimi tarafından yazıldı.

Pazar, 25 Kasım 2012 18:57 - Son Güncelleme Pazar, 25 Kasım 2012 19:01

ölüm hali derecesine geldi. Her birine Tiryak-ı Faruk verdik de, bu halden bin bela kurtuldular. Bu hali görünce çöl yolundan vazgeçtik. (Garip kişi kör gibidir) derler. Bunun gibi, bizde geriye Mar kalesine döndük. Daha sonra beraber olan Sind'liler orman yolundan gitmeye korktular. Sonunda arkadaşları teselli edip nasihat ederek,

Kadir olan ince şir efgine

Sunsa tedarikle sunur düşmana

Re'yi kavi vahid u elf olsa er

Re'yi kavi samtıdır ehl-i zafer

Biz, olavuz vahid u düşman maye

Bize yeter ayet-i "Kem minfie" (25)

dedim.On tüfek önde, on tüfek arkada ve diğerlerini de ortaya yerleştirdim. Hak Teala Hazretlerinin nihayetsiz inayetine sığınarak yola revan olunca, bu vaziyeti gören Sind'liler de bizimle can alan ormana girdiler. Bin bela ve mihnet ile Oçi'ye vardık. Şeyh İbrahim ile görüşüp duasını aldık. Şeyh Cemali ve Şeyh Celali Hazretleri (K.S.)'nı ziyaret edip, mübarek Ramazan'ı Şerif'in evvelinde yola çıktık.

Kare nehrini kelek bağlayıp geçince Sind'lileri serbest bıraktık. Oradan, Ab-ı Maçvare'ye geldik. Orayı da gemiyle geçtik. Orada beş yüz kadar ced vardı. Fakat tüfeklerden korkup hiçbir şey yapamadılar. Oradan da yola revan olup onbeşinci gün, Ramazan'ın ortalarında şehri Multan'a geldik.

HİNDİSTAN DİYARINDAKİ SERGÜZEŞTİ BEYAN EDER

İlk olarak, Şehr-i Multan'da Hz. Şeyh Bahaad-Din Zekeriya, Şeyh Rukned-Din ve Şeyh Sadrud-Din'i ziyaret ettik. Şeyh Muhammed Racu ile görüşme yapıp duasını aldık. Mir Miran ve Mirza Hasan Sultan ile görüşme yapıp müsaadeleri alındıktan sonra Lahor'a doğru yola çıktık. Sadgire'ye varınca orada da Şeyh Hamid ile görüşme yapıp duasını aldık ve Şevvel'in evvelinde Lahor'a vardık.

Meğer, önceden Hindistan Padişahı olan Şir Han'ın oğlu Selim Şah vefat edip İskender Han Padişah olunca, Hümayun Padişah bunu işitip Kabil'den Hint'e yürümüş, evvela Lahor'u alıp zaptederek içine adam koymuş, kendisi Şehr-i Sıhrınd önünde İskender Han ile karşılaşmış onu basarak dört yüz fil ile darbzenleriyle dört yüz arabasını almış, İskender Han kaçarak Mankut kalesine girip bir miktar adam ile Keşmir Mirzalarından Şah Ebu'l Meali'yi serdar edererek ardına salmış. Kendisi Delhi'ye varıp hanlarından Özbek İskender Han'ı Agra'ya göndermiş, nice han ve sultanların kimisinin Hisar-ı Firuz Şah'a kimini de Sibnel, Beyane ve Kenviç'e göndermiş, her tarafta beyler ve askerler savaş üzere iken bizde Lahor'a varmış bulunduk. Şehir hakimi olan Mirza Şah yol vermeyip; "Padişah'a gitmeyince yol yok" dedi. Sonunda padişaha halimizi arz ettik. Orduyu Hümayun'a gönderin diye emir geldi.

Bu arada bir ay kadar zaman geçti. Bunun sonunda hepimizi Padişah'a gönderip yanımızda da adam koştular. Zaruri olarak yola revan olduk. Deryayı Sultan-Pur'u gemilerle geçip Hisar-i Firuz Şah yoluyla yirmi gün kadar yürüyerek Zilkade'nin sonlarında Hind Pay-ı tahtına, yani, Delhi şehrine varınca Hümayun Padişah haberdar oldu. Han, hanan, diğer hanlar ve sultanların dört yüz fil ve binlerce adam ile Saadetlü Padişah Hazretlerinin izzet ve hürmetine karşılamak için gönderdi. Bu acize de bir at, iki hil'at ve harçlık gönderip o gün orada Han-Hanan büyük bir ziyafet yapıldı ve Diyar-ı Hind'de Divan gece olduğu için akşamleyin ta'zım ve tekrim ile Padişah'ın Divan-ı Hümayun'una götürüldük.

(Hediye, hediyeye edenin kuvvetine göredir.) sözü gereğince, acizane bir miktar hediye arz ettik. Padişah ile mülakat yaptığımızda, Hindistan fethi için gazel arz ettim.

Eğer ki halime rahm itmesey habib benim

İlacı kayda tapar derdime tabip benim

Visal-i yari bana kılmaz idi hak ruzi

Ezelden, ey dil eger bolmasa nasib benim

Şarab-ı la'lin için mest olundu ey saki

Meğer ki girmegey ilgimge hiç rakib menin

Revamidur dimegeysin min için hergiz

Niçun durur gam-ı hicrimden ol garib menin

Yüzini Katibi görgeç hezar işve bilen

Kul etti gönlümü ol şuh-i dilferib menin(27)

Bu gazelden Padişah çok zevklendi. İzin talep ettiğimizde rıza göstermeyip bu hakire Yüzlük vazife ile Perkene-i haraca caykir verdi ve her yoldaşa yüz bin akçe dirlik tayin etti. Acizane bu teklifi kabul etmeyip gitmek için izin talebinde bulunduğumda "Bir yıl bari bizimle burada kalın" diye ısrar etti. Daha sonra Okre fethedildi. Onun fethine dair de hemen bir tarih düşürüp:

Felek-rif'at Humayun Şah Gazi

Mir'at al'Memalik

Site Yönetimi tarafından yazıldı.

Pazar, 25 Kasım 2012 18:57 - Son Güncelleme Pazar, 25 Kasım 2012 19:01

Salar pertev livasın mihr u maha

Yetiştı Hint'ine kıldı Delhi'ni feth

Nüzul etti hicar-ı din penaha

Yapardı nice hanını ögre sarı

Verip köp istimaetler sipaha

Devam-ı devletinde fethi anın

Müyesser boldu, minnet ol ilaha

Etti ona bir eksikli tarih

Mübarek bolsun ögre padişaha (29)

dedim.

Bu tarih çok beğenildi. Bir gün mevzuu getirip Sultan Mahmud Bekri'nin durumunu arz ettik. Bir ahid-name göndermesi için talep ve rica da bulunduk, kabul ettiler ve bir ahid-name gönderdiler. Tuğra yerine zaferanlı elini vurdu. Sultan Mahmud'a gidince Sultan'ın veziri Monla Vari bu acize bir mektup gönderdi. Sultanın mektubunu padişaha arz ettim. "El elden üstündür" misalinden çok hoşlandı ve bu hakire rubaiye karşılık vermeme teklif buyurdular. Tam zamanıdır düşüncesiyle "Memur özürlü, özür de insanların en cömerti yanında makbuldür" diyerek arz-ı

Mir'at al'Memalik

Site Yönetimi tarafından yazıldı.

Pazar, 25 Kasım 2012 18:57 - Son Güncelleme Pazar, 25 Kasım 2012 19:01

cevap ettim.

Dest-i hun aludin etti pençe-i mercanını pest

Bu meseldir il arakim dest ber balayi dest

Oİ leb-i meygun eğer mecliste bir dem bolgay

Saki kan yağlab sūrahi cam-i mey bolsun şikest

Mest-i aşka ehli takva ta'ni koysun ittiniz

Daima hoşyar arasında bulur mazur mest

Zahirin görme kişinin batinga kıl nazar

Zahida ma'naga bak adam imas suret perest

Ba'is-i keyfiyyetigni kayda zevk itgey senin

İçmegan vahdet şarabın Katıbı ruz-i elest. (33)

Söylediğim bu gazeli Padişah gördü ve çeşitli ihsanlarda bulundu. Bu aciz kula "İkinci Mir Ali Şir" diye hitap buyurdu. Aciz de "İkinci Mir Ali Şir demek reva değildir. Huş-Çin olmaya muktedir

olsak razı olurduk." dedim. Padişah tekrar "Allah hakkıyla bilir ki bir sene bu tarzda Çağatay tayfasına haydi haydi Mir Ali Şir'i unutturursun" deyip çeşitli lütuflar gösterdi. Bin gün yine sohbet esnasında, Padişahın yakın mirzalarından Hoş-hal Bey , Padişahın okyay kurucusu olup onunla mubahesede bulunan değerli bir genç, bir münasebetle bu acize iki gazel teklif buyurdular. Kafiye ve redifini tayin ettiler. Arkasından Meclis-i Humayun'da okudum.

Ruhları, keyfiyet-i meyden kaçan kim aldur

Sakiye tanır mısın ol gülçehre ne hoş haldur

Nakd-ı ömr nikini meta-ı vaslgaharç itganın

Dil bilen kengeşni koy aleme ol dellaldur

Mürdeler ihyasında la'lı mesihadır veli

Zülf-ü cadu, çeş-i fettan, gamzesi kattaldur

Lebleri yarın çiçektir, dil niçin meyl etmesin

Her nim-rese kim çiçek bolgay gönül meyyaldur

Tilbe bolup yığlama kulaş ben dib katibi

Sim eşk birla derun-i sine mal'a maldur. (34)

İkincisi de:

Çin dururuz lafına caduluğ anı yılğan imas

Küfr isnadı hattına ey sanem bühtan imas

Şerbet'i la'lini birmen hasta ki deruni koy

Ey Tabibim el benim derdime hiç derman imaz

Ayb imes mu laf-ı aşkı urak kilup uşşak ara

Aşk meydanında anıng kim başı caltan imaz

Yara itin kılmasun ağyar birla goft u guy

Hem nefis bolmak meleği şeytan bilen çesban imas

lyd valsı birgey il ol kaşı yaynıng (katibi)

Kible den yansun yüzi her kim ona kurban imas (35)

Bu gazeller vilayet-i Hint'de meşhur oldu. Herkesin dilinden düşmez oldu. Birgün, Mirzalardan Padişahın afitabecisi Abdurrahman bey ekseri hususi sohbetlerde hazır bulunur, sohbete karışır, dedikodu ederdi. Velhasıl, onlarla mübaheseden gece-gün, bir an bile geri kalmadım ve hiçbir vakit padişahı ayrı durmadım.

Bir gün, padişah bu hakire:

"-Vilayet-i Rum mu yoksa Hindistan mı büyüktür," diye sual sorunca:

"-Padişahım, Rum'dan maksadınız Rum'un merkezi ise, o Sivas vilayetidir. O zaman Hindistan çoktur. Fakat Padişah-ı Rum'a tabi olan memleketler ise Hindistan onun onda biri kadar yoktur." Diye cevap verdim. Padişah ta "Maksadım tümüdür" deyince, "Padişahım, bu hakirin hatırına gelen şudur ki, İskenderin dünyaya hükmedip yedi iklime malik olması, galiba Padişah-ı Rum olmasındandır. Zira, rub'u meskun'un boyu, (uzunluğu) 180 ve hattı istiva (ekvator) dan eni 66 dir. Astronomi kitaplarında onun genişliği dört bin kere bin ve 668670 fersahtır.

Buna göre, bunların hepsini gezip, buralara hükmetmesi kolay değildir. Galiba her iklimden Padişah-ı Rum gibi hissedar oldu da, onun için yedi iklime hükmetti deniyor:" deyince "Padişah-ı Rum'un yedi iklimde yeri var mıdır?" diye sual etti.

Cevaben "Evela Yemen, I. İlimden, Mekke-i Şerife II. İlimden, Mısır, III. İlimden, Halep IV. İlimden payitaht Konstantiniyye V. İlimden, Kefe VI. İlimden, Budin ve Beç VII. İlimden" dir.

Birgün, padişah ile Delhi şeyhlerini ziyaret kasdiyle ata bindik. Şeyh Kutb-u'd Din Pir Delhi Şeyh Nizam Veli, Şeyh Ferid Şükrkenc, Mir Husrev Dehlevi ve Mir Hüseyin Dehlevi'yi ziyaret ettik.

Yine birgün, Mirzalardan Mühürdar Şahin Bey isimli Padişahın makbul ve sırdaşı olan gence gittim. Padişahı izin talep edip, sebepsiz izin isteme olmasın diye de gazeller yazıp beraberinde gönderdim. Bu gazeller arada bir bahane idi. Nihayet bir gün sevinçli haber geldi. "Ruhsat verildi; halini nazmen padişaha bildir" deyince hemen bir arzuhal yazıp: "Ayağımızın bağlandığı yetiştirdi. Bundan böyle gitme zamanıdır" diye halimizi arzettim. Bu münasebetle de gazel söyledim. Bu arzuhal ve gazelleri görüp merhamet ve şefkate gelerek ruhsat inayet

buyurdular. Bu bendeye de tekrar at, baştan ayağa giyecek ve yol ferman verdiler.

Gitmek üzere iken Hümayun Şah, Kasr'dan çıkarken merdivenden düştüler. Padişah ağır yaralandı ve bir iki gün daha orada kaldık. Etrafa padişah iyi diye haber salındı ama merdivenden düşüşlerinin üçüncü günü dar-i zahmetten dar-ı rahmete intikal ettiler.

Oğlu Celalu'd-Din Ekber Mirza; Han Hanan ile Şah Ebu'l-Meali'yi görmek için daha önceden gitmişlerdi. Onlara ciddiyeti hemen bildirildi. Padişahın öldüğünü öğrenip halk ayaklanmasın diye güzel tedbirler aldılar. Eskiden olduğu gibi, divan şölenu çekildi ve padişaha itaatlerinden dolayı, umeraya, adet üzere bahşiş dağıtıldı. "Padişah Çarbağ'a gidiyor" diye at hazırlandı. Hava iyi değil diye vazgeçildi. Ertesi gün halka "Görünüş var" diye ilan edildi. Fakat müneccimler bu saat iyi değildir diye men edince, askerler çok sıkıldılar.

Sonunda padişahın musahiblerinden Monla Bikesi denilen şahsı, üç gün, denize bakar bir eyvan üzerinde tahta geçirdiler. Padişah elbiselerini giydirip yüzünü gözünü sardılar. Hoş-Hal Bey başucunda, Mir Menşi yanında durup bütün sultanlar, Mirzalar, reaya ve avam gelip deniz kenarından padişah'ı görüp dualar ettiler. Böylece padişahın sıhhatta olduğu bildirilmiş oldu.

Hemen ertesi gün umeraya gidip veda ettim. Padişahın sıhhat haberleriyle Rebiül-evvel'in ortasında, Lahor'a doğru yola çıktık. Şehr-i Sunipet'e oradan Panipet'e, oradan Kırnal'a geldik. Sonra Tanasır'a vardık. Orada Hakim-i hükümet olan Kara Bahadır Sultan'a Padişah'ın iyi olduğunu haber verip , her yerde "Padişah sağdır" diye soranlara cevap vererek Sihri yolu ile Maçvare'ye oradan da Baçvare'ye vardık.

Sultan-Pur nehrini gemilerle geçtik. Epey bir yol aldık ve Rebiül-ahir'in evvelinde tekrar Lahor'a geldik. Celalu'd-Din Ekber Mirza Padişah oldu. Orduya cülüs bahşişi dağıttı. Lahor ve diğer yerlerde adına hutbe okundu. Lahor hakimi Mirza Şah yine bize yol vermedi. "Padişandan emir geldi Kabil ve Kandeher taraflarına kimse gidemez" deyince, tekrar padişahın bulunduğu tarafa yöneldik. Kelinur'e vardık. Oradan Kale-i Manküt karşısına varıp Celalu'd-Din Ekber padişah ve Han Hasan ile görüştük.

Mirza, Bayram Han'ın hocası Molla Pir Muhammedi gönderip "şimdi fetret zamanıdır. Birkaç gün buruda bizimle kalabilirlerse vilayet-i Hind ve Sind'in ne tarafını isterlerse onlara gösterilir" diye buyurdularında bu fakir, derhal merhum padişahın fermanlarını alıp, ölüm dolayısıyla bir tarih

ve mersiye gibi bir gazel söyledim ve bunu huzura arzettim.

Hind içinde bir Humay irdi, Humayun Padişah

Bir dem içre boldi şu nakkar eyledi azm ale

OI musibetni işitgeç kaçgırıp zari bilen

İttiniz tarihi fevt boldu Humayun Padişah (42)

Mirza, babasının fermanlarını görünce bir hoş oldu. Ruhsat verip dört bin kadar adamla beraber, tekrar Lahor'a geldik. Şah Ebu'l Meali'yi tutup Lahor kalesine gönderip hapsedtiler. Düşürdüğüm tarihe ücret olarak bir pervane hediye ettiler. Her birine birlik harçlık lütfedildi. Beylerle Lahor'da toplanıp yol hazırlığına başladık.

Hint'in acaip ve garabini seyrettik. Eğer Hint diyarının şaşılacak şeklerini anlatacak olursak, mevzu dışına çıkmış oluruz.

Neyse ki, Rebiül Ahir'in ortalarında Lahor'dan, Kabil'e doğru yola çıktık. Lahor nehrini gemilerle geçtik. Bundan sonra karşımıza büyük bir nehir çıktı. Karşıya geçmek için gemi bulamadık. Ket'ler yani serir ve göze(desti)lerle Kelekler bağlayıp nehri geçtik. Oradan da Behere'ye geçtik. Mirza'nın pervanesini Behere Seyyid'ine gösterip "Allaha yemin olsun ki, Padişah vefat edince, halktan mal alınmadı, henüz üzerlerindedir. Adam vazifelendirip üç dört günde toplanıp kusursuz teslim edilsin" dediğimiz zaman, yol arkadaşı olan Mir Babus ve diğer beyler ile müşavere ettik. Şah Ebu'l Meali, Lahor kalesinden kaçıp belirsiz bir tarafa gitti. Bazıları Kabil tarafına kaçtı dediler. Orada kardeşi Kehmerd beyi vardı. Bunun için beyler korkup duramadılar. Siz birkaç gün durun, harçlık alıp öyle gelin? Fakat yollarda korku ve tehlike vardır deyince, arkadaşlarla müşavere ettik. "Kim kanaat ederse doyar, kim de tamahkarlık ederse ayağa düşer" sözünü hatırlayarak harçlıktan feragat edelim. Yol arkadaşlarımızdan ayrılmaz uygun değildir, deyince, hepsi razı oldu ve beraberce yola koyulduk. Hoşap suyunu gemilerle geçip Neylab'a vardık, orayı da gemilerle geçip Zabulistan topraklarına ayak bastık.

BUHTER ZEMİN, YANI ZABULİSTAN'DA VAKİ OLAN SERGÜZEŞTİ BEYAN EDER

Mübarek Cemaziyel Evvel'in birinci günü, Nil Abad'dan Kabil'e doğru yöneldik. Fakat, Adem Han demekle bilinen, Afganlı'dan çekinerek, akşamdam sür'atle ilerleyerek sabahleyin dağların eteğine vardık. Afganlılar haberdar olmadan, şafakla beraber, dağlara tırmandık. Dağlarda binlerce Afganlı ile karşılaştık. Tüfek atıp kavga ederek Allah'ın yardımıyla kurtulup Peşaver'e geldik. Hayber geçidini aşarak, Cuşayi'ye geldik.

Lemegan'a varıp Hezara içinden bin bela ile Buhter Zemin, yani vilayet-i Zabulustan'a gelip pay-i tahtı olan Kabil şehrine ulaştık.

Humayun Padişahın oğulları Muhammed Hakim Mirza ve Ferahfal Mirza'yı görüp Mun'ım Han ile mülakat yaptık. Hümayun Padişah merhumun fermanlarını görüp hürmet gösterdiler.

Kabil güzel bir şehirdir. Etrafı karlı dağlarla, dört bir yanı da akarsulu bağlarla çevrelenmiştir. Her tarafı zevk sefa sohbet meclisleriyle doludur. Halk, uçtan uça, latif ve müzeyyen güzellikler içinde zevk ve sefa ederler. Saz ve sözleriyle halkı daima şen, içkili, halinden memnun ve toplu haldedir. Fakat binaların hiçbirisi gözümüze gelip vatan arzusu gönlümüzden bir an olsun gitmedi. Gitmek isteyince, Mun'ım Han "Yollarda kar var Hindikuş dağları bu vaziyette geçilmez birkaç gün burada kalın" dedi.

Bu fakir de "Erlerin azmi dağları yerinden oynatır derler, gayret gerekir" deyince çöpcülük ve kılavuzluk yapan tayfa üzerine hakim olan Mir Nezri'yi gönderip bu tayfalardan, atları ve eşyayı dağdan aşırarak için üç adam vazifelendirdi. Mübarek Cemaziyel Ahir'in başlarında yola çıkıp Karabağ'a oradan da Çarikiran'a, sonra da Pervan, yani Şehr-i Mervan'a vardık.

VİLAYET-İ BEDEHŞAN VE HOTLAND'DA AHVALİ BEYAN EDER

Mübarek Recebin evvelinde Şehr-i Endirab'a vardık. Oradan da Bedehşan vilayetinden olan Tahkan'a vardık. Orada Süleyman Şah ve oğlu İbrahim Mirza ile mülakat eyledik. İlk olarak

gittiğimiz gün, İbrahim Mirza karşı gelip bir çarbağda bir miktar hediye ve bir gazel ile Mirza'nın huzuruna çıktık. Bu gazeli Mirza okuyup çok beğendi. Karşılıklı şiir okuduk. Hemen Padişah'a da acizane bir hediye sunduk. Huzurlarına çıkınca bir gazel de onlara söyledim. Onlarda sonsuz lütuf gösterdiler.

Belh Han'ı Muhammed Han ile Burak han arasında düşmanlık olduğunu anlatarak: "O yollar tehlikelidir. Pir Muhammed Han'ın küçük kardeşleri çapulculuk yaptığından Kunduz, Kavadyan ve Termid taraflarında hükümet kuvveti zayıftır. Fakat Bedehşan ve Hotland yolu emniyetlidir. O taraftan gidin" dedi ve bu hakire Padişah ve Mirza at ve hil'at ihsan ettiler. Hotland'da Cihangir Ali Han, Padişah'ın hanımının küçük kız kardeşine bir mektup verdiler. Oradan da yola koyulduk. Payitahtı Bedehşan'a, yani Keşm'e geldik.

Padişah'ın Çarbağı ve Hümayun Padişah'ın Devabe isimli bahçesini gezdik. Bundan sonra Kal'ayı Zafer yolu ile Rustah şehrine, oradan Bender Sumti'ye geldik. Amu suyu, yani Ceyhun ırmağını tulumlarla geçtik. Kaşgar tarafından vilayet-i Hotland'da Delli'ye vardık. Mir Seyyid Ali Hemedan hazretlerini ziyaret edip oradan Külabe şehrine vardık. Cihangir Ali Han ile mülakat edip mektubu verdik. Onbeş adam kılavuz alıp Çarsu şehrine vardık. Oradan Polsenkin'e uğrayıp köprüden geçtik. Kılavuzları serbest bıraktık.

TURAN - ZEMİN VİLAYETİNDE, YANİ MAVERAÜ'N NEHİR'DE VAKİ OLAN AHVALİ BEYAN EDER

Köprüden geçip, Turan-Zemin, yani Maver'aün Nehir'e girdiğimiz gün, orada istirahat ettik. Ertesi gün yola çıkıp Hazarnüve. Oradan da Çarşanba kasabasına vardık. Hoca Yakup Çarhı'yi ziyaret edip oradan Çığanyat'a, yani Hisar-ı Şaduman'a vardık. Bundan sonra Singerd dağına aştık.

Buradan, şehr-i Sebz'e, yani Keş'e geldik. Sultan Haşim'le görüştük. O da geçiş izni verdi. Semerkand ile Şehr-i Sebz arasındaki dağı binbir güçlkle geçip Kasaba-i Mısır'a uğradık. Buradan yola devam ederek Şaban-ı Muazzam'ın başlarında Semerkant'a geldik. Nevruz Ahmed Han ile mülakat edip bir miktar hediye sunduk.

Han, bu hakire, bir at ve baştan ayağa, yani muteaddid hil'atler inayet ettiler. Meğer Burak Han'a saadetli padişah, alem-penah hazretleri, Şeyh Abdül-latif ve Dadaş elçi ile bir miktar tüfekli

asker ve top göndermişti. Mülakat yaptığımız zaman Semerkand padişahı Abdül-Latif Han olmuş, yerine Burak Han Semerkand Hanı olmuştu. Fakat, Belh'de Pir Muhammed Han ve Buhara'da Burhan Seyyid Han kendi adlarına hutbe okutmuşlardı. Burak Han bu sebepten onlara bir şey yapamamış, sadece onları meşgul etmişti.

Evvla Semerkand'ı alıp zapt etmiş, oradan da Sebz üzerine yürümüş ve burada büyük bir savaş yapılmıştı. Rumilerin kethüdaları düşünce, orası da zapt edilmiş ve oradan Buhara'ya geçilmişti. Burası uzun müddet muhasara edilince Buhara Han'ı Seyyid Burhan, Karakulu Pir Muhammed Han'a verdi. O da inilerini, yani küçük kardeşlerini gönderip Karakulu zapt etmişti. Sonunda mecburen Burak Han'a tabi olup araları düzeldi, sulh oldu ve o vilayet, yine Seyyid Burhan'a tefviz edildi. Burak Han, Karakul üzerine yürüdü. Pir Muhammed'in kardeşleri aman dileyip şehri verdiler. Orayı da Seyyid Burhan'a verdi. Kendisi Semerkand'a geldiği zaman, bir takım kimselerle Rumilere Ağa olan kimse Taşkend ve Türkistan yolu ile Rum'a doğru yola çıktı.

Berberinde olan Ahmed Çavuş'da, Buhara ve Harzem yolu ile Rum'a doğru yola çıktı. Bir kısım yeniçeri de Seyyid Burhan'a varıp bir kısmı Han'ın oğullarının yanında kaldı. Kendi yanında yüzeli kadar adam kaldı.

Yukarıda anlatılan olayları bu fakire anlatıp ; "Saadetlü Padişah yanında yalancı olduk. Sözü nü kale almadık. Bize yardımcı olsanız bir şeyler yapabilirdik" deyip, bu acize bir vilayet vermeyi teklif etti. Ben de "Bu kadar adamla bir iş yapılmaz ve Padişah'ın emri olmadan biz böyle şey yapamayız" deyince : "Şimdi size adam katıp vaziyeti devlet kapısına bildireyim" deyip, Hoca Ahmed Yesevi'yi (K.S.) evladından Sard-ı Alem Şeyh-i tayin etti. Bir mektup yazarak : "Bundan sonra Padişah Hazretlerinin her ne emri varsa onunla amiliz", deyip gitmeye ruhsat verdi. Başkent Semerkand'da, Danyal (A.S.), Hızır (A.S.)'ın makamını, Resulullah (S.A.V.)'in hırkaları ve nalınları ve Hz. Ali (K.V.) hatiyile yazılmış Kur'an-ı Kerim'i ziyaret ettik.

Ulema ve meşayihden hidayet sahibi Şeyh Ebu'l Mansur Maturidi, Şah Zende, Hoca Ubeydullah, Şeyh-ul Ahrar, Hoca Abdi Birven, Hoca Abdi Devren Çopan, Kadızade-i Rumi, fetva sahibi Maveräu'n nehriyle ulema mezarları yani 4440 mezar ziyaret ettik.

Bir gün sohbet esnasında Burak Han bu hakire : "Gördüğünüz şehirlerden hangisi hoşunuza gitti?" diye sordular. Aciz de :

Dil ser-i kuyun koyup etmez behişt-i arzu

Her kişiye kendi şehri yeğ gelir Bağdad'dan (47)

(Necati)

deyip cevap verdim. Han bu cevaptan hoşlandı ve ; "Hakikaten doğru söylüyorsun. Amma burada kalsaydınız" diye buyurdular. Han'ın elçisi Sadr-ı Alem Şeyh Türkistan yolu ile gitmek istedi. "O yollarda Mangıt yani Nugayların halka zulüm ve düşmanlık yaptığı işitiliyor. Kazak ve kazakçısı çok olup ehl-i İslam'a asla yol vermezler. Yakaladıklarını soyup ellerinden gelen kötülüğü yapmakta insanlar arasında meşhurdurlar".

O yol uygun bulunmayıp Buhara tarafına yönelince, Burak Han bu acize : " Seyyid Burhan yine bize muhalifmiş. Oğlum Harzem Şah'ı Sultan beyle düşmanlık eder diye işitilir. Cenk ihtimali varsa Acduvan'a geçip elçiyi bekleyin. Vaziyeti araştırıp öğrenin, eğer muhalefet yoksa o yol ile gidin, varsa, orada kalın" dedi. Biz de öyle yapıp mübarek Ramazan'ın beşinci günü yola girip Kale demekle mağrur şehre vardık. Oradan Keremene şehrine geçip oradan da Devva'ya badehu Semerkand nehrini geçip Acduvan'a vardık.

Hoca Abdul-Halik Acduvani'yi ziyaret ettik. Mirza'yı orada bulamadık ve sıhhatli bir haber de alamayarak oradan da yola devam ettik.

Pul Rıbat'a geldiğimizde Harzemşah Sultanının ordusu tamamen Kayın ve Kacım giyerek savaş hazırlığında idi. Ansızın Han Ali Bey onu orada görüp bu fakire : "Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu. "Buhara'ya," deyince : "Şu anda Buhara Hanı Seyyid Burhan Harzemşah Sultan ile harbetmek için gelmek üzeredir. Lütfedip bize yardımcı olun" diye ricada bulundu.

Bu fakir de; "Biz kimseye yardım etmek için gelmedik. Hanın bize yarlığı yani emri bu değildir. Şayet savaş ihtimali olursa Acduvan'a gelip orada elçiyi bekleyin diye buyurmuşlardır" deyince, Acduvan tarafına yöneldik. Minare önüne yaklaştığımızda yüz kadar Alaçapan (çeşitli renkli

Tatar) ardımızdan at koşturup "Mirza yarlık kıldı davranın" diye bir yoldaşımıza kılıç çaldı. Biz de kenara atılıp hemen vuruşmaya hazırlanmışken bir ulu Seyyid koşarak geldi. Özbeklere : "Sabredin. Acele etmeyin" deyip dağıttı. İki yanında adamlarıyla Mirza gelip dualar etti. "Lütfedip gitmeyiniz, bir kenara çekilip seyrediniz" deyince, naçar geriye döndük.

On kadar adamla Mirza'nın huzuruna çıktım. Mülakattan sonra Mirza yine ricada bulunup; "bize yardım edin" deyince, buna razı olmadım. "Bari tüfekleri bize verin" dedi ve on kadar tüfeği bizden alarak Özbeklere dağıttı. Bize de "siz bir tarafa çekilip seyredin" diye gururlu bir şekilde söylendi. Seyyid Burhan'ı gözünde asla büyütüyordu.

Yemiyen kişi yadelden tabanca

Demirdendir sanır kolundaki pençe (48)

O anda karşıdan Seyyid Burhan göründü. Mirza köprüden geçerek Rıbat'ın yanına vardı. Halk arasında bulunan altı yoldaşım Mirza ile köprüden geçti. Bu aciz dört yoldaş ile varıp halkı bir çardak avlusuna koyduk. Seyyid Burhan hemen göz karartıp önünde bin kadar kızıl ayak, yani Buhara'nın yetimleri, kırk kadar Rumi okçu olup yaman askeri vardı. Bir anda Mirza'yı basıp tüfekle yaraladılar.

Mirza, tuğunu, nakkaresini ve her şeyini bırakıp üç yoldaşımızla kaçtı. Birini süngü ile vurdular. Biri de diğer bir yerde şehid oldu. Üç nefer bir miktar Özbek'le Rıbat'a girdi.

Seyyid Burhan onlarla çatışmak üzereyken, iki yoldaşımla attan inerek, askere karşı gidip: "Mirza nedendir ?" diye sordum. "Rıbat ile çatışmak üzeredir" dediler."Beni Han'a iletin" dediğimde, birkaç kişi önüme düşüp köprüden geçtik. Rıbat önüne varınca (kaza gelince kör olur) bu fakiri Rıbat'tan ok ile bir zalim vurup yaraladı. Her taraftan kılıçla üzerime saldırdılar. Ölümün eşiğine gelmişken, onlarla beraber olan Rumiler, bu hali görüp fakiri tanıdılar. Özbeklere kılıç çekerek: "Bu, kendisi Han'a gelmiştir. Buna niçin böyle muamele ediyorsunuz?" diye hamle edince, Özbekler benden el çektiler.Han'a haber verdiler, Han Kucaklayıp özür diledi. İki sultan tayin edip yoldaşlarımızı köprüden geçirirken, iki yoldaşımızı yine kılıçla yaraladılar.

Her şeyimizi yağmaladılar. Bin bela ile köprüyü geçip, bir tarafta durduk. Nihayet Han, bu fakire lütfedip: "Rıbat içinde olan Rumilere etbih et, Rıbat'ı versinler. Onlar günahsızdır. Onlara sözümüz yok" deyince Rıbat'a gittik. Her birini çağırarak "Savaştan vaz geçin. Benim burada bulunmamdan dolayı, Han sizi af etti," deyince, onlarda Rıbat'ı verdi. Kaybolan atlardan birkaçı bulundu. Ama birçok tüfek kayboldu. İki yoldaşımız serbest bırakıldı.

Bundan sonra şehrin yoluna devam ederek Buhara'ya vardık. Seyyid Burhan bu hakire: "Dünya ve Ahirette atam ol. Bu vilayet Saadetlü Padişandır. Sen Buhara'da otur, ben Karakul'da olayım diye müteaddit rica ve tekrarda bulununca "Şayet bütün Maveräu'n Nehir'i bana verseler bu vilayetlerde kalamam. Ama, siz Han'ıma olan cefayı -inşallah- devlet kapısına arzederim.Padişah Hazretleri tarafından çeşitli inayetler gelip ümidederim ki Hanlık size müyesser olur" dedim.Çeşitli konuşmalardan sonra, gayet memnun ve meşru olarak bu fakiri ziyaret ettiler. Sayısız lütuflar gösterdiler.

Onbeş gün Buhara'da eğlendik. Hergün, bulunduğumuz çarbağa gelip sohbet eder, temaslarda bulunurduk. Bu arada, kendi lisanları tarzında gazel söylemem de teklif ettiler.

Bu gazelden çok hoşlandı. Sonunda gitmek için izin istediğimizde: "Bari demir tüfekleri bize verin, biz size ne kadar isterseniz bakır tüfek verelim." Dedi. Zaruri olarak kalan tüfekleri onlara teslim ettik.oda kırk bakır tüfek verdi. Kaybolan yedek yerine bir ablık at ve iki değerli kitap zimmet edip ruhsat verdiler. Bu arada Burak Han'dan elçi gelip oğlunun affını diledi. Sonunda yine yer verip Acduvan'ı Abdal Sultan'a tayin etti. Araları sulh olunca, bizde yol hazırlıklarına başladık.

Buhara'da: Hz.Hoca Bahaeddin Nakşibend, Kadı Han, Çar Bekir, Hoca Ebu Hafs-ı Kebir, Sadruş Şeria, Tac'uş Şeria, Şeyh-ul Alem, Seyyid Mirkelam, Pir Hoca Bahaud-Din Nakşibendi, Sultan İsmail Samani, Hz.Eyyüp (A.S.) Ka'b'ul Ahbar ve Şems-ul Eimmet'ul Serahsi'yi ziyaret edip,Harzem'e doğru yola çıktık. Karakul şehrine varıp oradan Farib önünden Amuderya, yani Ceyhun'u gemilerle geçtik. Mübarek Şevval ayının başlarında vilayet-i İran-Zemin, yani Horasan diyarına ayak bastık.

Evvela Çarçoy isimli şehre vardık. Burada Hace-i Meşhed İmamı Ali Musa'nın kardeşini ziyaret ettik. Sonra, yola devam ederek çölden, yani, Beriyya-i Horasan'dan Amuderya'nın kenarıyla Harzem'e doğru yollandık. Nihayet bintüre geldik.Dost Muhammed Han ve kardeşi iş sultan ile mülakat yaptık.

Şeyh Necmü'd-Din Kübra, Şeyh Ali Ramtını, Şeyh Helvetiyan, İmam Muhammed Bargi, Sahib-i Kuduri Caru'llah Allame, yani Sahib-i Keşşaf tefsir sahibi Molla Hüseyin Harzemi, Seyyid Ata ve Hekim Ata'yı ziyaret ettik. Şehr-i Vezir'de merhum ve mağfur Şeyh Abdüllatif'in vefat ettiğini işitince, sabırsızlanıp birkaç yoldaş ile acele Şehr-i Vezir'e vardık. Mahdum-u Azam ve Şeyh Abdüllatif'i ziyaret ettik. Merhum Şeyh Abdüllatif'ten gayri, büyüklerin tasavvuf yolunda pirimiz olması dolayısıyla, ruhaniyetlerine sığındık. Ruh-u şerifleri, Cenab-ı Hak'ın katında daima şad, merzuk ve Cennet-i Naim'de hoşnutluk içinde olmaları için, Kuran-ı Kerim hatmettik. Mangıt Mirzaları olmaları sebebiyle Ağatay Han Oğulları Hacı Muhammed Sultan, Timur Sultan ve Muhammed Sultan'dan mektuplar alıp, Harzem'e geldik. Hoca Ahmed Yesevi evladından Burak Han'ın elçisi Sard-ı Alem Şeyh de geldi. Şeyh Hüseyin Harzemi'nin Zaifeleri, yani, mahdume-i a'zam'ın kerimleri Şeyh Hüseyin Harzemi'nin oğlu ve birçok Müslüman yol arkadaşı oldular. Elbiselerimizi aldık. Diğer halk koyun derisinden kürkler edindiler. "Herkezin bu tarzda giyinmesi lazımdır. Çünkü, Mangıt tayfası Özbeklerden fenadır. Başka türlü giyinmiş halk görünce, Rus olduğumuzu zannederler," diye tembih olundu. Elden ne gelir, bizde onlar gibi giyindik. Yoldaşların gönlünü alıp, "Aklı başında olan kimseden zarar görmemek için lazım gelen vaziyeti almalıdır." Böyle imiş bu yerde çünkü töre Giyem kürkünü göynüne göre (52) diye nasihat ettim. Hepsi o kılığa girdiler. Mübarek Zilkade'nin ilk gününde yola çıktık. Bir aydan fazla bir zaman Kıpçak çölünde avare yürüdük, güz faslı olduğundan, çölde kuş uçmaz, kervan geçmez olmuştu. Çünkü burada bitki cinsinden bir habbe, su aslından bir katre bir şey bulmak mümkün değildi. Nihayet bin bela ve sıkıntı ile Şam'ı geçip, Saraycık kasabasına vardık. Burada birçok hacı ve evvelce izinli olarak gelen Rumilerden elbisesiz üç kişiyle karşılaştık. Bize: "Nereye gidiyorsunuz? Heştedır Han'ı Rus aldı. Ahmed Çavuş, Rus ile çetin savaş yaptı. Ağamız Mongıt Mirzalarından Arslan Mirza'nın tebaası olup, yol kesen oldu, dönün!" deyince, Tecridleriz neylicekdir bize eflak Dokuz cebelu soymıya bir yıla geçi (54) dedim. Yol arkadaşları razı olmadı. Birkaç gün Harzem'de kalınsın (Acelecilik şeytandan, yavaşlık Rahmandandır), görevim sonu nereye varacak, deyip Burak Han'ın elçisi Sadr-ı Alem Şeyh ve diğer Müslümanlar dönünce, mecburen bizde döndük. Çarnaçar yine Harzem'e geldik. Burak Han'ın elçisi, yine Semerkand'a gitti. Diğer halk orada kaldı. Harzem Han'ın dost Muhammed Han bu acize: "Ne taraftan gitmek istiyorsunuz?" diye sorduğunda "Arzumuz, Horasan Meşhedi'nden, Irak-Acem yolu Bağdat'a varmaktır." deyince; "Burada kalın. Mungıt bahada yaylaya gider. Yollar boş kalır. İnşallah Ruslar da bertaraf edilir. Bağdat buradan hayli uzaktır" deyince:

Senden olursa yare eğer buğdu muşrikan

Şa'yet gönül ki aşık Bağdat Irak değil (56)

dedim. Nihayet Han izin ve bir yahşi yabu, yani bir güzel at verdi. Arabaları yol arkadaşlarına bağışladı. Kalzem nehrinden Şirvan yolu ile gitmek istediğimizde, halk razı olmadı. Şirvan'a Küfe

tarafından Rum askeri gelip Abdullah Han ile çetin savaşlar yapmış, hala o taraflardan Rum halkına bu taraflarda yol yoktur. Hasılı Çerkez tarafından çıkan Demirkapı yolu iyice araştırıldı ve şimdiki halde Çerkezler isyan etmek üzeredir dediklerinde Horasan ve Irak yolunu sorduk.

Şah'ın şu anda Padişah-ı alem penah'a itaatları vardır diye haber aldık. Fakat yollarda olan Kızılbaz beyleri sizi sağ ve salim şaha vardurmazlar, dediklerinde "Allah'ın öldürmediğini kimse öldürmez. Ölümden korkan kimse de yola girmez:

Yime hicran gamın ey dil ecelden öğden ölmüş yok

Yetecek 'ussasın hattın yazılmış ta yuyulmuş yok (57)

deyip, istişare yaptım. O yoldan başka diğer yollardan gitmeye imkan yoktu. Hasıl-ı kaelam, Hazreti Hakk'ın sonsuz yardımına tevekkül ve kainatın gururu (S.A.S.)'nun bereketi bol mucizelerine tevessül eyledik.Çünkü "zaruretlar, mahzurlu şeyleri mübah kılar" kaidesi kendiliğinden meydana çıkmıştır. Öyle ise hemen develer kiralayıp ona göre hareket etmek lazımdır.

Harzem Padişahı Dost Muhammed Han'dan, gitmek için izin istedik."Bu vaziyette düşman içine gitmek münasip değildir" deyince, mevcut olan tüfeklerin yarısını Han'a yarısını da Sultan'a verip izin aldık. Tin Muhammed'in kardeşi Ali Sultan'a a'zam'ın kerimeleri, yani Şeyh Hüseyin Harzemi'nin kızları adam gönderip: "Rüyamda Atam Mahtume-i a'zam'ı gördüm. Büyük bir toplulukla Şehr-i Vezir'den Harzem'e geldi.Halk kendilerini karşılayıp geliş sebebini sorduklarında, "Mir Seydi Ali Şehr-i Vezire gelip üzerimize Kur'an-ı Kerim tilavet ettirdi. Bizden yardım talep etti. Bunun için ona yardıma, onu sıhhatle Horasan'a geçirmeye geldik." diye buyurdular, deyip, bu fakiri müjdelediler. O şevk ile ertesi sabah yola çıktık.

Devreven'e geldik. Muhammed Sultan geçiş için izin verdi.Oradan Bağva'ya vardık ve Polat Sultan'da geçmemize mani olmadığından Nisa'ya geldik. Daha önce Merv'de Han olan Tin Muhammed'in kardeşi Ali Sultan'la mülakat yapıp, Han'ın ve İş Sultanın mektuplarını verdik. O da serbestçe gitmemize izin verdiler. Hepsi de Saadetlü Padişah'ın emirlerine itaat edip ram olan kimselerdi.

Oradan Baverd şehri yolu ile Tus Şehrine gelerek, İmam Muhammed Hanifi Hazretleri ve Firdevsi-i Tusi'yi ziyaret ettik. H.964 senesi Muharrem ayının ilk günü Horasan Şehrine geldik. Horasan Şahı yani İmam Ali Musa Rıza Hazretlerini ziyaret ettik. Denizde tufana tutulduğumuz vakit, İmam Hazretlerinin türbelerine bir toman adamıştık. Nezretmiş olduğumuz bir tomanı Mir-i Mütevelliyeye ve diğer büyüklerin kabirlerine de sadakalar dağıttım.

Behram Mirza'nın oğlu İbrahim Mirza da orada Sultan idi. Şah'ın oğlu Süleyman Mirza da orada idi. Onlarla ve veziri Gökçe Halifeyle buluşup Mirza'lardan Şah'a gitmek için adam istedik. Kabul ederek bize bir ziyafet tertip ettiler. Konuşma esnasında bu acize Hz.Ali ile Ebubekr, Ömer ve Osman Hazretlerinin halifelikleri ve büyüklükleri hakkında hakkında seninle konuşalım deyip, bazı sualler sordular. Bu aciz de:

"Ahmak'a cevap sükuttur" sözüne uyarak sükut ettim. Suali tekrarlayınca, bir gazel söyledim. Gazel bitince - Nasreddin Hoca'ya mescitte gazel oku demişler, yeri değil demiş - bunun gibi, biz buraya, sizinle bu hususu konuşmak için gelmedik. Burada sadece tesadüfi olarak bulunuyoruz. Yoksa bir suale cevap vermeye muktedir değiliz. Çünkü Peygamber Efendimiz "Hakikat acıdır" buyurmuşlardır. Fakat sizin kasdiniz, bizim Hz. Ali evlatlarına olan muhabbetimizi imtihan ise:

Asitan-i Murtazaya intisabım bar menin

Daim-ud-dehr ol eşikden fetih babım bar menin

Kanberimin, şir-i yezdaning sürmiyen elin

Özgelerla ne sual u ne cevabım bar menin (59)

deyince, sual sormaktan vazgeçtiler ve ellerinden kurtulduk. Sonra Gazi Bey isimli bir adam geldi ve "Bu kadar adamı Şaha göndermek uygun değildir Bunlar kendilerine kattığımız adamları yolda öldürüp kaçıp gidebilirler. Burak Han'a gelen Rumi'lerin bunlar olması muhtemeldir ve bunlarda gizli mektuplar olabilir. Onları araştırıp görmeden, bunları bırakmak doğru değildir" diye söyleyince, Mirza' da: Kim bir şey işitirse ona karşı tedbir alır sözüne

dayanarak ertesi sabah erkenden ikiyüz zırlı muhafız gönderip Kervansaray'ı kuşattırdı.

"Doğru tutulmayınca eğri bulunmaz" kabilinden, hepimizi tutup, herkese bir muhafız tayin ettiler. Beni de iki hizmetçimle Gökçe halifenin vekilinin odasına koydular ve atlarımızı birer kişiye teslim ettiler.Kış mevsimi olduğu için eşyalardan ayrılınca çok üşüdük. Ertesi gün Mirza, yanımızda bulunan emirnameleri ve padişahlardan alınan mektupları aldılar.Bir keseye koyarak mühürlediler.Arkadaşlar bu durumu görünce, hayatlarından ümidi kestiler.

Ben de: "Bu duruma kendimiz kendi isteğimizle düştük. Kendi düşen ağlamaz derler. Doğumdan kurtulamadık ki ölümden kurtulalım. Sabredeceğiz çünkü büyükler "Sabr ile koruk helva olur," demişlerdir. Sabr kurtuluşun anahtarıdır ve bütün sıkıntılar ona yükselir.

Hemen Cenabı Hakk'a tevekkül edip bekledik ve sonunda bütün arkadaşları bağladılar. Beni bağlamadılar ama, başıma beş muhafız diktiler.Mirza'nın bu hareketine çok kırıldım.

Kadrini her giz bilirmi ademin

Kerm u serdin çekmiyenler alemin (60)

diye dertli gönlüme teselli verirdim.Uyku ile uyanıklık arasında gönlüme bir mısra düştü. Uykudan uyanınca, "Bu bana ilahi bir ilhamdır" deyip, hatırımdakini hemen yazdım. Bununla bir murabba düzüp İmam Ali Musa Rıza'ya ithafen gönderdim.

Aleme gelmiş değil senin gibi bir delir

Haddi yoktur kim seninle pençe vura nerre-şir

Kıl terahhum vadi-imihnette kaldım ben fir

Ya Ali senden meded düştüm bana ol dest-gir

Çehre-i zerdim eşiğinde varıp hak eyledim

Zülfikar-ı mührün ile sinemi çak eyledim

Lafeta illa Ali sırrını idrak eyledim

Ya Ali senden meded düştüm bana ol dest-gir

" "

Bu murabba, ileri gelen kişiler arasında meşhur oldu. Bir gün İmam Ali'nin türbe hizmetçilerinden biri bana gelerek " Rüyamda bir sabah Hz.Ali el Murtaza bana gelerek: "Mir Seydi Ali'yi ziyaret eyle!" deyip beni sana gönderdi" dedi ve çeşitli yalvarışlarda bulundu.

Bu olay şehirde yayıldı ve halkın bize karşı meylinin artmasına sebep oldu.

İmam Ali'nin türbe mütevellisi ve diğer seyyidler Mirza'nın nazırına baş vurarak: "Bir kişi İmamı ziyarete gelip adak verse Şah'a gitmek isteyip, hali hazırda şahın padişahı Rum'a büyük saygısı olsa, Aşura günü gibi mübarek günlerde böyle kimselere eziyet edilmesi doğru olamaz. Bunlar da bir hile ve tuzak olsaydı, meydana çıkardı. Çünkü, Allah teala kealm-ı kadim ve Fırkan-ı azim'inde (Mücrimler yüzlerinden anlaşılır) buyurmaktadır. Bunlarda kat'iyen öyle bir ihtimal yoktur ki böyle bir hal meydana gelsin" derler. Alim ve Seyyidlerin bu yoldaki sözleri Mirza'ya çok tesir eder. Aciz de:

Kendini tarif edermiş misk-u ter

Öksüz oğlan göbeğin kendi keser

(Necati)

dediği gibi, şiirden bazı laflar ettim. Mirza'ya haber gönderip "Bu haberin doğruluğuna ve yalana da ihtimali vardır. Bize haksızlık etme."

Dime kim idesin kala yanuna

Sana kalursa kalmaz oğlanuna

deyip hale münasip üç gazel yazdım ve gönderdim. Bunlardan çok hoşlanmış.

Sonunda Mirza, Şah'dan korktu ve yaptığına pişman oldu. Aşura günü hepimizi serbest bıraktı. Tekrar bu acize bir ziyafet verdi. Atlarımızı ve eşyalarımızı geriye verdi. Fakat çok eşya kaybolmuştu. Dört güzel kitabımı aldı, Emirname ve mektupları bir keseye koyup mühürledi. Kopçacı başı Ali bey isimli birinin başkanlığında, o senenin muharrem ayının ortalarında Şah'a gönderdi.

Şah ve Behram'ın birer hanımları imamı ziyarete gelmişlerdi. Yola beraber çıktık ve yolda sohbeti ilerlettik. Şah'a varınca, her biri de çeşitli lütuflarda bulundular. Onarın maiyeti ile yollarda dostluk kurun, yüzlerine gülün diye arkadaşlara öğüt verip, nasihat eyledim.

Günlerden bir gün Nişabur'a geldik. İmam zade Muhammed Mahruk ve Şeyh Attar'ı ziyaret ettik. Horasan vekili Ağa kemal ile mülakat yaptık. O da geçmek izin verdi. Oradan Sebzvar'a geldik. Bazı edepsiz kimseler, bize hücüm edip karıştıklarında: "İt ürür, kervan yürür" diyerek, bin bela

ile ellerinden kurtulduk.

ACEM IRAK'INDA VAKİ OLAN AHVALİ BEYAN EDER.

Günlerden bir gün Irak topraklarına ayak bastık. Demavent dağı eteklerinden yani Mazenderan tarafından Bestam'a geldik. İmam Muhammed Eftah, Şeyh Beyazid-i bistami ve Şeyh Abu'l Hasan el-Hırkaniyi ziyaret ettik. Ertesi gün yola çıkıp Damgan'a geldik. O gece arkadaşlardan Ramazan Bölükbaşı ismiyle bilinen Salih ve dindar bir kişiye rü'yasında Beyezid-i Bistami⁴⁰ derviş ile gelip:

"Dua edelim ki Mir Seydi Ali arkadaşlarıyla sağ salim vatanlarına varsınlar." Diye dua ederler. O adam da okuyup sonra bir yol fermanı yazdı ve mühürledi. "Yollarda kimse size mani olmasın." Diye bu acizi haberdar etti ve Cenabı Hakkın Kemali-i Keremine şükürler ettik. Bu can veren haber, ölü gönüllere taze bir hayat verdi. Damgan'da metfun İmam-zade Cafer'i ziyaret ettik. Sonra Sumnan'a gelip Şeyh Alaud'devle-i Sumnani Hazretlerini ziyaret ettik. Orada da bize bir çokları hücum edip mezhep üzerinde konuşmak istediklerinde arkadaşlara: (Altını itikadını ve mezhebini gizli tut) hadisiyle hareket edin. Zira:

Akil olanlar eylemez bir an

Zehebi, mezhebi, zehabi iyan

dedim. Onlarda nasihatimi dinlediler. Ertesi gün sabahleyin yola çıktık. "Hiçbir kimse sizden fazla gezmiş değildir. Şu halde biraz pişkin olmak lazımdır. Aklı başındaolan bir kimse, adi ve rezil kimselerin sözlerine aldırış etmez." dedim. Onlarda sözlerimi kabul edip, nasihatimi dinlediler.

Hep birlikte Rey şehrine geldik. İmam Abd'ul Azim ve İmam Hüseyin (R.A.) nın zevcesi Bibi Şehriban'ı ziyaret ettik. Orada Şah'ın oğlu Muhammed Hudabende Mirza ve Korucu başı Sondan ağa ile mülakat ettik. Muhammed-Huda-Bende ile mulakat ettiğim zaman, Şah'ın saadetli padişah Hazretlerine olan samimi bağlılıklarını anlattı. Bizde hatır köşemizdeki perişanlıklarımızı yad ettikten sonra ertesi gün yola çıktık. Bir buçuk aylık bir zamanda, yani

sefer ayının sonlarında Irak'ın payitahtı olan Kazvin'e geldik.

Şah'a, geldiğimiz haberi arz olunca hiçbirimizi şehre sokmayıp, Sebze-giran isimli bir kente gönderdiler. Başımıza Şah'ın vekili, yani veziri azamı olan Masum beyin divan bekçisi Mahmud beyi koydu. Eşik Ağası gelip adlarımızı ve kaç atımız olduğunu yazdı ve kendi halkına bizden gizli olarak: "Her gece bekleyin bakalım sonu ne olacak" diye sıkı sıkı tembih etti. Şah da Meşhed'de vekil olan Gökçe halife ile, vezir olan Mir Menşi'yi azl edip, "Bunların için daha önce bana haber vermeden gönderdiniz?" diye çok kızdı.

Bunun üzerine bizim ile beraber gelen Kopçacı Ali bey, bana Yesavul Pir Ali'yi gönderip: "Bunların sizi alıkoymalarından hayır umulmaz. Eğer üzerinizde para varsa, bize emanet bırakın.Eğer Hak Teala kurtuluş müyesser ederse yine sizin olur ve eğer bir hal olursa düşmana gitmektense bizde kalsın." dedi. "Bunca zamandır gezen kimsede para bulunmaz. Ölmekten korkan buralara gelmez. Allah-u Teala Kelam-ı Kadim ve Kur'an-ı Azim'inde (Ecelleri geldiği zaman onu ne bir saat tehir edebilirler, ne de bir saat önce alabilirler) diye buyurmaktadır. Bunu kabul ve tasdik ettik.Buna göre Allah Tebareke ve Teala öldürmediğini öldürmez." Diye cevap gönderdim. Şah kese içersinde olan emir-name ve padişahlardan alınan mektuplara baktı. Bizimle beraber gelen hanımlar, yani, Şah'ın ve Behram Mirza'nın hatunları da bizim için:

"Mazlum kimselerdir, yolda hallerine vakıf olduk."diye şehadet ettiler.Bir murabba yazıp Şah'a gönderdim. Şah bu murabba görünce vekili Masum Bey'e emrederek : "Yarın sen davet edip bir ziyafet ver. Öbür gün de biz veririz ve müjde haberini verin.Hangi yoldan gitmek isterlerse o yoldan gönderelim." demiş. Hakikaten ertesi gün Masum bey bizi davet ederek büyük bir ziyafet verdi ve izin müjdesini bildirip: "Erkan'ı saadet'e elçimiz gitmek üzeredir. Eğer Azerbaycan yani Tebriz ve Van Yolu ile gitmeniz münasipse yakında gidilmesi kararlaştırılmış durumdadır." Deyince, bu fakir de "Kış vakti o yola gücümüz yetmez, Bağdat yolunu ihsan edin." Diye rica edince: "Şah'a arz edelim" cevabını verdi.

Ertesi gün Şah davet ettiler. Mülakat esnasında fakirane hediyelerimizi arz ettik ve ziyafet esnasında birçok konuşmalar yapıp, şiirler okundu.Bizim halimizi tamamen anlayınca, beylerine hitaben: "Onların yüzlerinde secde izleri vardır" ayetini hatırlattı.Evelce arzedilen İbrahim Mirza'nın vekili Gökçe Halife ve Mir Mevsinin memuriyetleri iade olundu.

Bu acize bir at, iki hil'at, bir yük ipek ve yol için bazı malzeme verdi. Saadetlu padişah hazretlerine sonsuz hürmet ve muhabbetlerini arz ettiler.Son derece bağlılık gösterip, Şah bir gün bu acizi Mehterhanesine davet edip ziyafet verdiler.

Devletin büyüklüğünü göstermek için beşer yüz ve biner toman'a yapılmıştır, diye birçok büyük kadifeve ibrişimden resimli, işlenmiş küçük halılar, birçok paha biçilmez tahtlar, ustaca ve resimli olarak yapılmış haymeler, otağlar ve çadır bölmeleri gösterdi. Umerasından Musahib olan yüzbaşı Hasan Bey, bu gördüğümüz şeyler için: "Bunlar büyük bir hazinedir." Diye söyledi. Ben de " Padişahların hazinesi, altın, gümüş ve harb aletleridir. Bunlar hazine değildir." deyince, afallayıp kaldı, cevap veremedi.

Elçileri olan Sabit ağa, bizden önce Tebriz yolu ile gitti.Bizi bir ay kadar bırakmadılar. Bir gün, mecliste, ulemasından ve akrabasından olan Mir İbrahim Safevi bana bir soru sordu: "Osmanlı alimlerinin bizi tekfir etmelerinin sebebi nedir?" Ben de: " Ashaba küfredilir diye işitiliyor. Şayet böyle bir şey varsa, fıkıh kitaplarında: (Şeyhayn'a küfretmek küfürdür) diye yazılı ve kayıtlıdır." dediğimde."İmam-ı Azam'a göre öyledir, ama, İmam-ı Şaafii'nin görüşüne göre, bu küçük günahlardandır." diye cevap verdi. Ben de:

Şafinin görüşüne göre küçük günahlardandır sözünü reddedip "Bundan başka Hz. Aişe (R.A.) hakkında bazı terbiye ve edebe aykırı şeyler söylenirmiş diye işitiliyor." dediğimde, inkar edip: " Her kim Hz.Aişe'ye fuhuş isnad ederse, o bizce de kafirdir. Bu suretle hem küfretmiş, hem de Kur'anı inkar etmiş olur. Çünkü O'nun, (Hz.Aişe) hakkında Allah'u Teala Kur'an'ı Kerim'in birçok yerinde, iffet ve beraatine şahidlik eder. Fakat, Hz.Ali'ye muhalefet ettiği için, Hz.Aişe'ye muhabbetimiz yoktur." diye bunu itiraf etti.

Tekrar:"Bakalım buna nasıl cevap vereceksiniz. Hadis'i Şerif'te (Ümmetimin alimleri Beni İsrail'in Nebileri gibidir.) buyurulmuş iken, din büyüklerine dil uzatılıyormuş." dediğimde, "Bu söylediğiniz alimler arasında bizinkiler dahil değil midir?" diye sordu. Ben de "Latife yüzünden ümmetten olan ulemanın hepsi dahildir." dedim ve tekrar: "Malumunuz değil midir ki, alimler hakkında "Alimlerin eti zehirlidir. Kim onların etini koklarsa hasta olur ve kim de yerse ölür" diye zikrolunmuştur. Buna göre onlara dil uzatanlara dünya ve ahirette mutlaka bir bela gelecektir." deyince, daha cevap veremedi. Sözü kesip " Bütün bunlar uydurmadır." deyince, ben de " Çevirelim birer sayfa" diyerek sohbetimize geçtik.

Bir gün Şah bu acize: Şu kadar yer gezip dolaştın. Gördüğün memleketlerde hangi şehir hoşuna gitti.?"diye sorunca, açıkça:

Gezip seyreyledim her şehrini gerçi bu dünyanın

Nazirini görmedim hergiz Stanbul u Galata'nın

dedim. Şah da bu sözümü tasdik etti ve devamla: "Osmanlı Beylerbeyi ve emirlerinin dirlikleri kaç tümen olur" diye sordu. Ben de cevap olarak: "Diyar-ı Rum'da Padişahımızın Beylerbeyilerinin ve umerasının dirlikleri kendilerine mahsustur. Askerlerinin her birinin padişahı başka dirlikleri vardır. Diğer padişahların umerasının dirliği kendilerine hükmettikleri askere göredir. Vilayet-i Rum (Osmanlı Ülkesi) da ordu padişahımızdır. Bundan dolayı Beyler beyi ve Umerası, diğer kullarından ayrıdır."dedim. Sonunda izin talep etmek için Şah'a bir gazel söyledim. Bu gazeli şah çok beğendi ve ondan hoşlanarak gitmek için izin verdi. Saadetlü padişah hazretlerinin yüksek şahsiyetlerine mektup yazdılar ve arzolanmasını canu gönülden dileyerek sonsuz muhabbetler gösterdiler.

Yüzbaşı hasan Bey'in kardeşi Nazar Bey'i bir miktar adam ile bize kattılar ve tekrar hil'at verdiler.

Kazvin'de medfun İmam Şehzade Hüseyin'i ziyaret ettik. Mübarek Rebi'ul Ahir' başında Bağdat şehrine doğru yola çıktık. Sultaniye yakınındaki Ebhur isimli şehrin önünden geçerken orada medfun Pir Hasan b. Ahi'nin harab olmuş türbesini ziyaret ettik. Kurkan'ı aştık. Orada da şeyh Muhammed Dem-tiz b. Hoca Ahmet Yesevi'yi ziyaret ettik. Oradan Dergüzün şehrine, oradan da Hemedan'a vardık. Ayn'ul Kudat (Kadıların gözü) Hemedani Hazretleri ve Peygamberimiz (S.A.S.) bayraktarı Mekkelî muhacirlerden Pir Ebu-l Ala'yı ziyaret ettik. Oradan Sadabad kasabasına varıp, serhad beylerinden olan Bey oğlu Hasan Bey'e yetiştik. O da çeşitli ihtimam gösterip hürmet etti. Ve ziyafet verdiler.Oradan da Elvend ve Nihavend dağı tarafından, yani Luristan eteğinden Bistan dağına geldik.

İmam Kasım'ı ziyaret ederek oradan Veysel Karani' (R.A.) yı ziyaret ettik. Kasr-i Şirin yolu ile Kürdistan içinden kal'ayı Zencir'e geldik. O gün gökyüzünde ansızın bir Huma (cennet) kuşu görüldü. Halk bunu "Hayra alamettir" diye sevinç ve mutlulukla seyrettiler. Bu kuş, kemikten başka bir şey yemez, yalnız kemik yer ve onunla yaşar derler. "İran'da büyük kişilerden herkes bir yerde düşman karşısına çıkamaz oldu mu, Huma kuşu gibi yiyeceğini evvelce ölçüp biçer ondan sonra yerdi. Böyle yapıp yiyerek hasmı karşısına çıkması gerekirdi" sözü bir hikaye halinde varmış.

O gün Nazar Bey'e geriye dönmesi için izin verdik. Ertesi gün Kal'ayı Zencir'den yola çıkınca dokuz ölüm dedikleri büyük nehirden geçip, Şehriban'a geldik. Bu şehrin sonunda Bağdat Şehrine ulaştık ve Hızır Paşa Hazretleriyle mülakat edip çeşitli iltifatlarına mahzar olduk. Oradan da Diyar-ı Rum'a doğru yola çıktık.

SON DURUMU BEYAN EDER. (BAKİYYE-İ AHVAL-İ BEYAN EDER)

Mübarek Cemaziyel evvel'in ilk günlerinde Dicle yani Şattı Bağdad-ı gemilerle geçtik. Önceden ziyaret ettiğimiz yerleri tekrar ziyaret edip yola koyulduk. Kasrı Sumke ve Harbi yolu ile Tikrit'e geldik. Oradan Musul'a vasıl olduk. Eski Musul ve Cizre yolu ile Nusaybin'e geldik. Diyarbakır'dan Mardin yolu ile Amd'e geldik. Orada İskender Paşa Hazretleri ile mülakat edip çeşitli lütuflarına mahzar olduk. Başımızdan geçenleri işittiklerinde hayrette kalıp: " Sizin başınızdan geçenler, Daranın başından geçmemiştir. Sizin gördüğünüz garip ve tuhaf şeyleri Belkiya ve Cihan-şah rüyasında görmemiştir." Deyip, gezdiğimiz yerlerin padişah ve askerlerini sordu. Ben de: Kur-an-ı Kerim'de;

"1- Elif; Lam; Mim.

2- Rumlar (Doğu Romalılar) mağlub oldu;

3- Arap ülkesine en yakın yerde.. Halbuki onlar bu yenilgilerinden sonra muhakkak galip gelecekler.

4- Birkaç yıl içinde... Önünde ve sonunda emir Allah'ındır. O gün (Romalılar'ın üstün geldiği gün) müminler ferahlanacak.

5- Allah'ın (Bedir'de) zafer vermesiyle, O dilediğine zafer verir. O azizdir, Rahimdir."(Rum Suresi, Ayet 1-5) buyurulmuştur. Bunun gibi yeryüzünde ne Osmanlı ülkesine denk bir ülke, ne de Padişah-ı Alempenah'a benzer bir padişah vardır.

Haşredildiğimiz zaman, Cenabı Hakk ilk evvela Vilayet-i Rum'u a'bad padişahımızın ömrü devletini ziyad u berziyad, muzaffer ordusuna daima isteğine nail, düşmanını her zaman yerlerde inletir inşallah. Amin!

Bi hürmeti Seyyid'il Murselin, deyince onlar da tasdik ettiler ve "Komşu hükümetleri ben de bilirim. Hakikaten anlattığınızdan bin fazladır." dedi. Sohbet esnasında benim öldüğüm haberinin memlekette işitildiği, Mısır kaptanlığının Rodos Sancak Beyi Kurdoğlu'na verildiğini zikrettiler. O zaman ben de: "Padişahımız sağ olsun. Memuriyet işi kolaydır." Dedim ama, üzgün gönlümü teselli için:

Rağbet edermi adem olanlar bir haneye

Sayd olma dame, ey gönül aldanma daneye

Sehm-i kaza bilirsin erişur nişaneye

Çekmek güman mihmeti alemde yaneye

Gördün zamane uymadı, sen uy zemaneye

Ney gibi inlesen no'la her dem idüp figan

Kanun edindi kadında cenk etmeyi cihan

Çünkü senin turana raks eylemez zaman

Güç eyleme usule, gözet dairen heman

Gördün zemaney uymadı, sen uy zemaneye

deyip hazreti Hakkın sonsuz lütfuna tevekkül ettim. Fakat, Hürmüz limanı ve Güccerat ülkesinin Osmanlı ülkesine katılma arzuları hatırımdan çıkmadı.

Asitane-i saadete yüz sürmek ümidiyle Vilayeti Rum'a doğru yola çıktık. Ergani'de Zülkif Peygamberi ziyaret ettik. Oradan Harput yolu ile malatya'ya geldik. Mutaallikat-ı Seyyid Gazi Sultan'ı ziyaret ettik.

Oradan, Vilayet-i Rum, yani sivas'a geldik. Orada da Ali Paşa Hazretleriyle mülakat ettik. Orada Abdülvahhap Gazi'yi ziyaret edip, Ali Baba ile mülakat ederek, duasını aldıktan sonra İstanbul'a doğru yola çıktık.

Kan ovasından Karahisar Şaha ve Bozok içinden Hacıbektaş'a geldik. Sultan Hacıbektaş Hazretleri ve Balım Sultan'ı ziyaret ettik. Oradan Kırşehir'e geçip, Ahi-Evran ve Aşıkpaşa Hazretlerini ziyaret edip, Ayaş yolu ile Varsık içinden geçtik. Kızılıрмаğı Çeşnigir köprüsünden geçerek Ankara'ya vardık. Hacı Bayram Sultan Hazretleri, evlatları ve Hızır Aleyhisselam'ın makamını ziyaret ettik. Cenabi Paşa Hazretleri ile mülakat ettik. Buradan Beypazaryolu ile Bolu'ya, oradan da Mudurnu'ya uğrayıp, Göynük'e geldik. Şeyh Akşemseddin Hazretlerini ziyaret edip, Taraklı Yenicesinden Geyve'ye vardık. Sakarya'yı köprüden geçtik. Ağaçdenizi geçip, Sapanca yolu ile İzmit'e gidip, Nebi Hoca Hazretlerini ziyaret ederek. Gebze yolu ile Üsküdar Boğazından Darussaltanat'ın en büyük ve en güzel şehri İstanbul'a vardık.

Bizi tehlikelerden çekip çıkararak ve ülkelerin en hayırlısına sağ salim ulaştıran Allah'a hamd olsun.

Böylece, Üzüntü, sıkıntı, başımıza gelen olay ve zahmetlerden dolu dört yıl tamam oldu. 964 senesi Receb'inin ilk günlerinde akraba, dost, kabile ve kardeşlerimize kavuştuk.

Saadetlü Padişah efendimiz devletle Edirne'de bulunmaları dolayısıyla geçimizin ikinci günü yola çıktık. Nihayet saadetlü Padişah-ı alem-penah hazretlerinin inayet ve ihsanlarına mahsar oldu. Vüzera-yı 'lzam dahi çeşitli lütuflar gösterdiler. Bilhassa Rüstem Paşa Hazretleri sonsuz lütufkarlık gösterdi. (İnsan İhsan'ın kölesidir.) kabilinden ihsanlarını mahcup olarak can'u gönülden kabul ettim.

Bu acize günlük seksen akçe ile "Dergah-ı Mualla müteferrikalığı" sadaka olundu. Beraber olan kethudaların maaşları 8'er akçeartırılıp yine mısır'da müteferrikalık verildi. Bir bölükbaşının 8 akçe, ve diğer yol arkadaşlarının 66'şar akçe maaşları artırıldı. Birisi mısır çavuşu oldu. Diğerleri diledikleri yere gitmekte serbest bırakıldılar. Dört senelik ulufeleri verildi.

Mübarek Recep ayının sonlarında Saadetlü Padişah Hazretleri kuvvet u ikbal, Saadet u iclal ile İstanbul'a doğru yola çıktı.

Çatalca konağına gelindiği gün bu aciz kullarına Diyarbekir (Diyarbakır) tımarı defterdarlığını ihsan ettiler.

Allah Tealanın yardım ve gözetmesiyle Padişah Hazretlerinin sağlıklarından hepimiz arzularımıza kavuştuk. Allahu Teala Hazretleri, Saadetlü Padişahımızın ömrünü, devletini, şeref ve zaferini kat kat eylesin. Düşmanını daima ayaklarının altında ve sayılarını az eylesin. Amin!

Bu hikayeden, örnek alacaklara ve iş hakkında mükemmel bilgi ve tecrübesi olanlara öğüt şudur:

Hiç kimse olur olmaz heva ve heveslere kapılmasın. (Kanaat, tükenmek bilmeyen bir hazinedir.) sözü, daima kulaklarında olup, ona göre davranın.

Allah'ın takdiri ve değişmez ilahi kanunu icabı gurbete düşüp vatan evinden uzak, türlü zorluklar içinde ah edip inleyerek bela girdabında evsiz-barksız, sıkıntılar içinde, bu gurbet yerinde ağlayı

p inlerken (vatan sevgisi imandandır)hadis'i şerif'ine göre vatanını arzedip memleketine yönelen kimse İslam Padişahının ekmeğinin hakkını bilip, eşiklerine yüz sürmeye niyet etse, muhakkak o şahsın pek çok dileği Hak Teala tarafından kabul edilip dünya ve ahiret sadetini temin eder. İnsanlar arasında makbul, medhedilmeye layık ve dilediği işleri muhakkak olur. Sözlerimi Allah'ın sonsuz lütuf ve yardımlarıyla Şaban ayının başlarında H.964 senesinde Galata'da bitirdim.

965 Senesi Sefer ayı ortalarında da kitabın yazılması tamam oldu.

AÇIKLAMALAR :

(5) Yine sıkıntı denizi coştı; keder dalgaları başımızdan açıp çağıldadı.Zaman bütün düşmanlığını ortaya koyup bedenimizi yok etmeye azmetti.

(25) Nice arslanı yere vurmağa kudreti olan kimse; düşmana bir şey verirken tedbirli olur. Görüşü keskin ve kuvveti bine karşı bir olsa da yine de görüşü kuvvetli ve sükut etmesi sonunda zafer umduğu içindir.

Biz tek olsak ; düşman çift olsa da bir şey değişmez. Bize "Kem min fie" : (cemaatten kaç kişi gelirse gelsin) ayeti kafidir.

(27) Şayet sevgilim benim halime acımızsa; derdime derman olacak ilaç nerede bulunur.

Ey gönül; benim nasibim olmasaydı ezelden Allah benim ona kavuşmamı yazmazdı.

Ey sevgili; dudağının kırmızısı için kendimden geçtik ki benden başka kimse ona vurulmasın.

Revamıdır ki sen hiçbir zaman benim için: Şu garıp benden ayrı olmanın kederiyle niye kavruluyor demiyessin.

Katibi bin türlü işve bilen yüzünü görünce; o nazlı gönül eğlediren beni kendine kul etti.

(29) Tali yüksek Gazi Humayun Şah Parlak sancaklarını göklere yükseltiyor. Varıp Hindistan'a Delhi'yi fethettiler ve dinin merkezine indiler. Askerinin gönlünü alarak onlar sayesinde birçok hanı önünde diz çöktürdü. Allah'a şükürler olsun ki fetih; onun devam-ı devletinde müyesser oldu. Bu fetihe de bir tarih düşürdüm: "Mübarek olsun Öğre padişaha": H.962

(33) Kan bulaşmış elin mercan gibi elini alaşağı etti. Zaten bu bir meseldir ki el elden üstündür. O kırmızı dudaklı sevgili mecliste bir an bulunsa; saki kan ağlar; içki sürahisi kırılır. Aşk sarhoşluğuna takva sahipleri fena söz söylesinler; bırakın. Akli başında olanlar yanında bu sarhoşluk mazur görülür.

Kişinin dış görünüşüne değil ruhuna bak. Ey zahid; sen manaya bak; görünüşe bakanlar adam değildir.

Katibi; yaradılış günü vahdet şarabını içmeseydi senin varlığından dolayı nasıl zevklenirdi.

(34) Yanakları içki tesiriyle kızardığı zaman; bilir misin o gülyüzlü ne güzel olur.

Ömür güzelliğini sana ulaşmak için yollarda harcayanı diliyle öteye beriye söyleyip yayan tellaldir.

Ölü gönülleri diriltmekte dudağı; can tazeleyen bir veli gibidir. Zülüfleri büyüleyici; gözleri gönül alıcı; gamzesi aşıkları öldürücüdür.

Sevgilinin dudakları bir çiçek gibidir. Gönül niye ona tutulmasın. Her yeni açmaya başlayan çiçeğe gönül kapılmaya meyyaldir.

Ey Katibi; aşkından deli olup beni köle ederek ağlama.

Gümüş göz yaşı taneleriyle göğsüm dopdoludur.

(35) Sözlerine kızıyorum fakat büyücülüğün aşığı yıldırılmaz.

Ey sevgili; yaptıklarına; küfürdür demek iftira olmaz.

Ey gönlümün tabibi; dudağının şerbetinden hastana vermeyip gizlersen benim derdime kimse derman olamaz.

Aşk lafını orak edip aşıklara vurmak ayıp değil midir.

Onun aşkı uğruna kimin akli başından gitmez ki.

Sevgiliye söyleyin elalem ile dedikodu edip durmasın.

Meleği şeytan ile bir varlık olarak görmek doğru değildir.

Katibi onunla kavuşma bayramında kaş yayını ona versin.

Her kim onun aşkı yolunda kurban olmazsa kiblede yüzü yanıp kızarsın; utansın.

(42) Hindistan içinde bir hüma kuşu vardı: Hümayun Padişah olanlar bir anda oldu ve o ölüme yöneldi. Bu acıklı haberi duyunca ağlayarak:

-Deyiniz tarihi (Fevt boldu Hümayun Padişah: 962)

(47) Gönül sevgilinin köyünü bırakıp ta cenneti arzu etmez. Herkese kendi memleketi Bağdat'tan iyi gelir.

(48) El şamarı yemiyen kendini kuvvetli sanar.

(52) Madem ki bu yerde adet böyledir

Ben de elbisemi ona göre giyerim.

(54) Biz herşeyden el-ayak çekmiş kimseleriz; bize felekler ne yapacaklar. Bir yıldır yolda olan kimseyi dokuz dağlı soyamaz.

(56) Doğuda bulunmak hasebiyle sevgilinin senden uzak olması düşünülürse de; sen çalış; çünkü aşk uzakları yakın eder; Bağdat yakına gelir.

(57) Ey gönül; ayrılıktan dolayı gam yeme. Çünkü ecelinden önce kimse ölmemiştir. Alnına çekeceği şey yazılmış olup ta silinmiş kimse de yoktur.

(59) Hz. Ali'nin türbesinin eşiğine bağlılığım var benim.

Bana her zaman bu eşikten açılan yeni bir kapı vardır.

Ben senin Kanberinim.

Allah'ın arslanı'nın türbesine el sürmeye ne bir şey sormak ve ne de ona bir cevap vermek isterim.

(60) Alemde iyilik ve kötülük görmeyenler insanın kıymetini bilemez. (Feleğin çemberinden geçmeyen insan kıymeti bilemez.)